

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 13/2 2024 s. 589-613, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ HALK BİLİMİ UNSURLARI BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Özlem ŞAHİN*

Elif Emine BALTA**

Geliş Tarihi: 26 Aralık 2023

Kabul Tarihi: 18 Mart 2024

Öz

Türkçe ders kitaplarından istenen, çağı yakalamaya çalışan bir anlayışın ürünü olmasının yanı sıra günümüzü, geçmişe ve geleceğe bağlayıcı bir rolü üstlenmesidir. Ana dili dersinin içerik ve hedefleri doğrultusunda öğrencilerin millî, manevî ve kültürel değerlerin farkında olmaları, bu farkındalıkla millî duygu ve anlayışlarını geliştirip güçlendirmeleri beklenmektedir. Bu beklentinin karşılanması için öğrencilerin Türk kültürüne ait unsur ve eserlerle buluşturulması önemlidir. Bu çalışma, ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan halk bilimi unsurlarının belirlenmesini ve değerlendirmesini içermektedir. Doküman incelemesi üzerine kurulu olan bu çalışmanın verileri Sedat Veyis Örnek'in halk bilimi çalışma konuları tasnifine göre ayrıştırılmış, betimsel analiz tekniğiyle çözümlenmiştir. Araştırma bulgularına göre Türkçe ders kitaplarında Türk kültürünün gelecek nesillere aktarılması adına birçok edebî tür dâhilinde tarihî ve kültürel unsura yer verildiği söylenebilir.

Anahtar Sözcükler: Halk bilimi, kültür, Türkçe dersi, ders kitabı.

EVALUATION OF FOLKLORE ELEMENTS IN TURKISH COURSEBOOKS

Abstract

The desideratum from Turkish coursebooks is that they should play a critical role in bridging the present with the past and future, in addition to being the product of a perspective that aims to catch the era. The main expectation is for students to be aware of national, spiritual, and cultural values that align with the content and objectives of the native language course so that they develop and reinforce their national sentiments and perspectives with this awareness. Hence, it is vital to introduce elements and works of Turkish culture to satisfy students' expectations. This study comprised an identification and evaluation process of folklore elements in secondary school Turkish coursebooks. The study data -mainly based on document analysis- was separated by Sedat Veyis Örnek's classification of folklore study subjects and analyzed with the descriptive analysis approach. According to the study results, it is viable to assert that secondary school Turkish coursebooks contain historical and cultural elements -albeit with certain deficiencies- in numerous literary genres to pass on Turkish culture to future generations.

Keywords: Folklore, culture, Turkish course, course book.

* Dr. Öğr. Üyesi; Düzce Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ozlemsahin@duzce.edu.tr

** Doç. Dr.; Düzce Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, elifkucuk@hotmail.com

Giriş

Halk bilimi, ait olduğu toplumun varlığını ve devamlılığını belirleyen unsurlarla ilişkili bir bilim dalıdır. Yalın bir ifadeyle *halka ait olan her şey* halkbilimin kapsamına girmektedir (Çobanoğlu, 2008). Folklor, halkiyat gibi isimlerle de anılan halk bilimi için yapılan detaylı tanımlardan biri Örnek (2014, s. 21)'e ait olup "Bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddi ve manevi alandaki kültürel ürünleri konu edinen, bunları kendine özgü yöntemleriyle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan ve son aşamada da bir biresime vardırılmayı amaçlayan bir bilim." olarak ifade edilmiştir. Bir diğer tanıma göre "İnsan davranışlarını ve geleneklerini çalışarak, objesi olan insanı daha iyi anlamaya ve onun hakkında daha derin bir bilgiye kavuşmak amacıyla 19. yüzyıl başlarında ortaya çıkan bağımsız bir bilim dalıdır" (Çobanoğlu, 2008, s. 21). Tanımlarda da görüldüğü üzere halk bilimi insan davranışlarını ve toplumun kültürel özelliklerini konu edinmektedir; amacı da bu konular üzerine şekillenmektedir. Halk biliminin temel amacı "kültürün sürekliliği kadar değişmesini ve bu değişmeye neden olan politik, ekonomik, teknolojik ve psikolojik etmenleri çözümlenmek"tir (Artun, 2010). Kültürün dinamik, yaşayan oluşu halk bilimini de devingen kılmakta ve onun yalnızca geçmiş zamanla ilişkili demode bir kavram olduğu yanılığını çürütmektedir. Halk biliminin çalışma alanına geçmiş zamanlara ait halk bilgileriyle meşgul olmanın yanı sıra "sanayileşmiş kesimlerle gelişmiş kentlerde olup bitenleri de araştırma konusu yaparak ekonomik, toplumsal ve kültürel değişiklikleri" (Örnek, 1998, s. 9) kavramak da girmektedir. Bu da demektir ki halk bilimi geçmişini incelemekle yetinmeyip geçmişin şimdiye ve geleceğe olan etkilerine de değinir.

Elçin (1997, s. 529) *folklor, halk hayatının veya kültürünün ilmi* diyerek halk bilimi ile kültür bağının kuvvetini belirtir. Halk bilimi, çağlar üstü bir kavram olan ve çağların birikimiyle meydana gelen kültür ile yakından ilişkilidir. Kültür, toplumun bireylerini birbirlerine bağlayan ve toplumun kalıcılığına katkıda bulunan en önemli öğedir. Çobanoğlu'nun (2008, s. 18) tanımına göre kültür "İnsanların biyolojik kalıtlarının ötesindeki ihtiyaçlar, doyular ve doyumsuzlukların şekillendirdiği ve insanların öğrenme yoluyla kazandığı, edindiği, inşa ettiği maddi ve manevi birikimi, değerleri, yönelimleri, duygu ve düşünce dünyaları, sosyal davranışları, teknolojileri ve sanatlarının tamamını ifade eden ve doğaya eklenmiş yaratmalar, donatmalar bütünüdür". Daha somut ifadeyle "Türkçemiz, dinimiz, âdet ve anelerimiz, musikimiz, oyunlarımız, türkülerimiz, inançlarımız, kurduğumuz müesseseler, halk sanatlarımız, batıl itikatlarımız, ecdadımızdan gelen terbiye tarzımız, dünyaya bakışımız" kültürümüzdür (Elçin, 1997, s. 542).

Amacı toplumun yaşantısını, kültürünü çeşitli yönleriyle anlamak ve anlamlandırmak olan halk bilimi, bu amaç doğrultusunda Örnek (2014, s. 22)'e göre halkı oluşturan insanların;

- Ortak ve yaygın davranış kalıplarını, yaşama biçimlerini, belirli olaylar ve durumlar karşısındaki tavrını, çevresi ve dünyayı algılayışını açıklamak,
- Geleneksel ve törensel yaşamı düzenleyen, zenginleştiren beceri, beğeni, yaratı, töre, kurum ve kurumlaşmayı ortaya koymak,
- Gelenekler, görenekler, âdetler zincirini ve bu zincirin halkalarını belirlemek,
- Halk kültürünün kaynaklarından özgün ve çağdaş yaratmalarını çıkarmak rollerini üstlenir.

Elçin (1997, s. 530)'in ifadeleriyle “Hayatın mahallî, irki, kavmî, dinî, mistik, efsanevi ve beşerî temellerini iç içe gösteren bir prizma.” olan halk bilimi tüm bunlardan yola çıkarak bireyi, üyesi olduğu toplumla birlikte anlamaya çalışan bir bilim dalıdır. Gelenekler bilimi olarak atalardan kalan geleneklerin etkisi altında inanılan ve yapılan tüm eylemleri inceleme alanına alır. İnsanlığın başlangıcından bugüne az ya da çok bozulmuş bir biçimde ulaşan kültür kalıntılarıdır. Konusu halka özgü her şey olup halkın anonim görgüsü, bilgisi, geleneği ve her türlü sosyal eylemi bu kapsama dâhil edilir (Yardımcı, 2012).

1. Halk Biliminin Eğitim ve Öğretimle İlişkisi

Halk bilimi, edebiyat, etnoloji, antropoloji, sosyoloji, tıp vb. disiplinler birbirinden beslenmektedir; her biri gelişmek, karanlık noktaları aydınlatmak için birbirine ihtiyaç duymaktadır. Tüm bunların içerisinde transfer edici role sahip olan eğitim-öğretimin yeri ve önemi büyüktür. Halk bilimsel unsurların sürdürülmesi, bunları geleceğe taşıyacak ve onu yorumlayacak olan genç zihinlere aktarılması ancak eğitim-öğretim yoluyla gerçekleşecektir. Kaldı ki Alangu (2020)'nin de ifade ettiği üzere *folklorusuz mekteplerdeki tedrisat canlı ve esash olamaz*. Yani okulda öğrenilenler ile gündelik yaşamın birbiriyle kesişmesi, birbirlerini desteklemesi gerçekçi bir anlayışın takip edilmesini sağlayacaktır.

Halk bilimi ile eğitim-öğretim arasında var olan doğal bağın kuvvetlendirilmesi ve işlevsel hâle getirilmesi lüzumludur. Toplumsal belleğin gelecek zamanlara aktarılmasının yegâne yolu eğitimle gerçekleşecektir. “Millî benliğimizin korunmasında yapılacak ilk ve en önemli adım, öğrenme ve algılama düzeyinin doruk noktası olan çocukluk çağında, Türk kültürünün temel eserlerini ve şahıslarını çocuklarımıza tanıtmaktır” (Eker, 2013, s. 412). Böylelikle kendi kültürünün farkında, kültürel öğelere duyarlı bireyler yetiştirmenin yolu açılacaktır.

Halk bilimi ve eğitim ilişkisini; bireylerin ait oldukları kültüre duyarlılığa ve onun devamlılığı konusundaki farkındalığa sahip olmaları bakımından değerlendirmek gerekmektedir. Zaman içerisinde aile yapısının küçülmesi, toplumsal düzende çekirdek aile yapısının yaygınlaşması ve annenin çalışır duruma gelmesiyle çocuğa geleneksel kültür kodlarını tanıtmaya rolü zorunlu olarak örgün öğretime yüklenmiştir (Oğuz, 2009, s. 65). Geçmişte ailede ya da yakın çevrede, dâhil olma veya tanık olma yoluyla gerçekleşen eğitim, günümüz şartlarının değişmesiyle sorumluluğu örgün öğretime yüklemiştir. Bu sorumluluklar özellikle Türkçe derslerinde gün yüzüne çıkmaktadır. 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen “Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri” doğrultusunda hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda öğrencilerin “*millî, manevî, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi*” ve “*Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması*” amaçlanmaktadır. Ayrıca Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi adı altında yer alan “ana dilde iletişim” ve “kültürel farkındalık ve ifade” yetkinlikleri de bu istikamette öğrenciye kültürel özelliklerin sezdirilmesinin yolunu açmaktadır.

2. Türkçe Ders Kitaplarında Halk Bilimi Unsurlarının Varlığı

Yetişen bireyin, yaşadığı toplumun bilincinde olması gerekmektedir. Bu farkındalığın kazandırılması, bireyin, bulunduğu toplumu inşa eden unsurlar, onların içeriği, birbirleriyle olan ilişkisi ve günlük hayata yansımaları hakkında eğitilmesi anlamına gelmektedir. Bunun için en uygun vasıtalarından biri Türkçe dersidir. Türkçe dersi, ana dili öğretiminin yanı sıra öğrencilere

Türk kültürünü çeşitli ve zengin yönleriyle aktaracak şekilde tasarlanmalıdır. Özellikle ders kitaplarının tasarımı bu noktada oldukça önem arz eder.

Ders kitapları, içeriğindeki metinleri ve metinlere yönelik etkinlikleriyle halk bilimi öğelerini taşımaları ve yansıtmalıdır. Çünkü içinde barındırdığı unsurlarıyla zengin bir kültürel servet, insanın düşünüş ve duyusunun gelişmesini en iyi aktaran örneklerle sahip bir alan olan halk bilimi; insanı kendi toplumu gibi duymaya, düşünmeye, yaşamaya yöneltir; güzel sanat eserlerini sevdiren, sanat hareketlerine ilgi uyandırır; geleneğe, tecrübelerle elde edilmiş maddi ve manevi kültüre bağlı insanlar yetiştirir (Sağır, 1991). Aksi hâlde yani kültürel miras öğelerinin “gerek örgün gerekse yaygın eğitim ve kitle iletişim kurumları tarafından öğretilmemesi, aktarılamaması ve dolayısıyla değerlendirilmemesi ve yeniden üretilmemesi nedeniyle bilim, sanat, yönetim, ekonomi, iletişim gibi birçok alanda yeni esin kaynakları bulunamamakta; sürekli aynı imgeler, motifler, tipler ve bilgiler tekrarlanmaktadır” (Oğuz, 2009, s. 63). Oğuz (2009) bu tekrarların sığlaşma, sıradanlaşma, orijinal olamama gibi olumsuz sonuçları beraberinde getirdiğine vurgu yapmıştır.

Geçmiş nesillerin deneyimleri, bu deneyimler doğrultusunda edindiği bilgiler, aldığı kararlar gelecek nesilleri mutlaka etkileyecektir (Artun, 2010, s. 371). Kültürel mirasın tanınması ve yaşatılmasının yanı sıra yeni nesillere aktarılması, değerli olduğu bilincinin yerleştirilmesi için de lüzumludur. Halka ait kültürel miras elemanlarının yaygınlaştırılması, böylece halk biliminin değerinin fark edilmesi ve korunup geliştirilmesi gerekmektedir.

Halk biliminin bir alt dalı olarak halk edebiyatı türlerinin hemen hepsi inançları aktarma araçları olabilirler (Boratav, 2013, s. 15). Bunun yanı sıra “gelenek taşıyıcılığı, eğitime, sosyal motivasyon, yararlılık, bütünleştiricilik, dengeleme, bir düşünceyi destekleme, sosyal eleştiri ve denetim mekanizması, dikkat çekme, az sözle çok şey anlatma, son sözü söyleme, kıssadan hisse kapma, gerilimleri yumuşatma, eğlendirme, güldürme ve rahatlatma” gibi çeşitli işlevleriyle de toplumsal yapının sağlanmasına yardımcı olmaktadır (Eker, 2013, s. 400).

Ders kitapları hazırlanma ölçütlerinde ders kitaplarında yer alacak metinlerin kültürel değer taşıma özelliğine değinilmiştir. Metinlerin sahip olması gereken özelliklerin neler olduğu hususu net değildir ve kişiden kişiye değişmektedir. Konuyla ilgili araştırma sonuçları ders kitaplarında halk bilimi unsurlarının yer aldığı fakat bu ürünlerden gerektiği gibi yararlanılmadığına işaret etmektedir (Okur, 2013; Ceran ve Yıldız, 2021; Yılar, 2021). Bu araştırmanın amacı Türkçe ders kitaplarında yer alan metin ve etkinliklerin vurgu yaptığı halk bilimi unsurlarını tespit etmektir.

3. Yöntem

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma nitel olup doküman analizi üzerine kuruludur. Doküman analizi “araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgileri içeren yazılı ve diğer türdeki materyallerin analizlerini yapmaya yarayan bir nitel veri toplama tekniğidir” (Sığırı, 2018, s. 248).

3.2. Çalışma Kapsamına Alınan Kitaplar

Çalışma kapsamına 2023-2024 eğitim-öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığına bağlı ortaokulların 5, 6, 7 ve 8. sınıflarında okutulan Türkçe ders kitapları alınmıştır. Çalışma kapsamına alınan kitaplardan metin içinde yapılan alıntılar kısaltmalarla gösterilmiştir.

3.3. Yayınlarına göre kitaplar	Kısaltılması
5. sınıf Türkçe ders kitabı, Koza Yayınları	5K
6. sınıf Türkçe ders kitabı, Anka Yayınları	6A
6. sınıf Türkçe ders kitabı, MEB Yayınları	6M
7. sınıf Türkçe ders kitabı, Dörtel Yayıncılık	7D
7. sınıf Türkçe ders kitabı, MEB Yayınları	7M
8. sınıf Türkçe ders kitabı, Ferman Yayıncılık.	8F
8. sınıf Türkçe ders kitabı, MEB Yayınları	8M

3.4. Verilerin Toplanması

Veriler toplanmadan önce, araştırmacılar tarafından Sedat Veyis Örnek'in (2014, s. 24-27) halk bilimi çalışma konularına ilişkin madde ve alt başlıklardan yararlanarak form oluşturulmuştur. Bu form kullanılarak ders kitaplarında yer alan metinler ve etkinlikler incelenmiş halk bilimi unsurları tespit edilerek tabloya işlenmiştir. Daha sonra ayrı ayrı işlenen veriler karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma yoluyla gözden kaçırılan husus veya unsurların olup olmadığı kontrol edilmiştir. Bunun yanı sıra halk bilimine dâhil edilmesi konusunda emin olunamayan durumlarda uzman görüşüne başvurulmuştur. Araştırmaların kodlamaları arasındaki uyum Miles ve Huberman (2016) güvenilirlik formülüne göre %89 olarak belirlenmiştir. Tabloda bulgulara ilişkin sayfa numaraları çıkarılmış ve bulgular kodlamalarla düzenli hâle getirilerek tabloya son şekli verilmiştir.

3.5. Verilerin Çözümlemesi

Veriler, betimsel analiz tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. Betimsel analizde, toplanan veriler daha önceden belirlenmiş olan temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Betimsel analiz yapılırken dört aşama takip edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 274).

İlk aşamada halk bilimi alan yazını taranmış ve konuyla ilgili tasnif çalışmaları incelenmiştir. Bu tasnif çalışmalarından biri Sedat Veyis Örnek'in halk bilimi konuları tasnifidir. Bu tasnif temel alınarak betimsel analiz için kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre kitaplardan elde edilen verilerin hangi kategori ve kodlar altında yer alacağı ve nasıl düzenleneceği, sunulacağı belirlenmiştir. İkinci olarak bu tematik çerçeveye göre veriler düzenlenmiş ve işlenmiştir. Kategorilerin dışında kalan veriler için alan yazınında ele alınış biçimi gözden geçirilmiş ve nihai karar verilmiştir. Üçüncü aşamada bütüncül bir tablo hâline getirilen bulgular tanımlanmış, tasnifte yer alan her bir alt başlık altında açıklanmış ve açıklamalar alıntılarla desteklenmiştir. Son aşamada ise bulgular yorumlanmış ve anlamlandırılmıştır.

4. Bulgular

Bu bölümde Türkçe ders kitaplarının incelenmesi sonucunda halk bilim çalışma konularına ilişkin veri ve örnekler betimsel analiz doğrultusunda sunulmuştur.

Yerleşim-Yerleşim Türleri: İncelenen kitaplarda köy, kasaba ve büyük şehirlerin yer aldığı görülür. Metinlerde genellikle köy ile büyük şehirler karşılaştırılmış ve köye özlem dile getirilmiştir. Şehirden köye dönüşte yaşanan uyum sorunlarına yer verilerek yerleşim yerleri ve buraların yaşam tarzlarındaki farklılıklar da öğrencilere hissettirilmiştir. Yaşlı bir adamın Ankara'ya ilk kez gelişinin ve burada başından geçenlerin anlatıldığı "Otobüs" adlı metinde küçük yerleşim yerleri ile büyük şehrin karşılaştırması görülür (6M, s. 230). Aynı karşılaştırma yurt dışında yaşayan ve işsiz kalıp evde oturmak zorunda kalan kadının köyüne duyduğu özlemin anlatıldığı "Ana İşsiz Kalınca" adlı metinde de göze çarpar (7M, s. 22). Bir diğer metinde ekonomik sıkıntılar neticesinde şehirden köylerine geri dönmek zorunda kalan bir ailenin çocuklarının kasaba ve köy hayatını karşılaştırması anlatılır (7M, s. 105).

Barınak-Konut (Halk Mimarisi): Halk mimarisi kapsamında geleneksel konut tipleri metinlerde yer alan öğelerdendir. Konak iki metinde karşımıza çıkar (6M, s. 47; 8F, s. 47). Ev bölümleri olarak sofa (6M, s. 70), hanay (7M, s. 196), sahanlık (8F, s. 231) metinlerde geleneksel halk mimarisine dair yer verilenlerdir. Köylerde ihtiyaç duyuldukça eve ve çevresine yeni yapılar ilave edilir. Metinlerde evin sahibi ihtiyaç duydukça evin yakınlarına saman, ahır inşa ettiğini anlatır (8F, s. 152, 164). Geleneksel Türk mimarisinin vazgeçilmezlerinden olan hamam da metinlerde görülür (6M, s. 107). Halk mimarisi yerel özelliklerin ağır bastığı, çevrede bulunan kerpiç, ahşap, toprak, taş gibi doğal malzemelerle oluşturulur. Bu bağlamda metinlere baktığımızda ev yapım malzemesi olarak ahşap (5K, s. 98), taş (7M, s. 98), toprak (7M, s. 106), kerpiç (7M, s. 29) gibi malzemeleri görürüz.

Geçmişten günümüze değişim ve gelişim arz eden ev araç ve gereçlerinden geleneksel olanlarına dair sofa, ahşap mutfak gereçleri, el dokuması halı ve kilim (7M, s. 106), çinko ve toprak çanak (8F, s. 152), ağaçtan su kabı, dantelli tepsi, çömlek, ibrik, testi, tas (7M, s. 246-248; 8F, s. 187) gibi eşyaları görmekteyiz.

Halk mimarisi çerçevesinde kitaplara baktığımızda geleneksel Türk mimarisini anlatan bağımsız bir metnin yer almadığı görülür. Bunun yerine metinlerdeki göndermelerle yetinilmiştir. Halkın bilgi birikimi sonucu ortaya çıkan bu yapılar halkın dünya görüşünü, yaşam tarzını yansıttığı ve ihtiyaçları doğrultusunda yerel malzemelerle üretildiği için kalıcılık arz eden kültürel birikimlerdir. Bu kültürel birikimlerin gelecek nesillere aktarılması önemlidir. Geleneksel mimarinin öğrencilere öğretilmesi adına bağımsız bir metnin yer almaması bir eksikliklerdir.

Aydınlatma-Isınma: Gerek ısı gerek ışık elde etme, zamana ve mekâna göre değişiklik ve gelişim arz eder. İncelenen metinlerde aydınlatma araçları olarak mum, kandil (6A, s. 144), yağ kandili, idare lambası, gaz lambası ve el fenerine (6M, s. 76) rastlanmıştır. Müstakil bir metin olarak yalnızca "İdare Lambası" metni yer alır (6M, s. 76).

Taşıma-Taşıma Teknikleri: Teknolojik taşıma araç gereçlerinin olmadığı dönemlerde kara taşımacılığında yük ve binek hayvanlarının kullanıldığı bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda metinlerde öküzlerin çektiği kağrı (6M, s. 50-52; 8F, s. 152), eşek (8F, s. 188; 8M, s. 47; 8M, s. 89), deve (8F, s. 107) görülür. "Karagöz ve Hacivat" metninde ise eşekten bahseden Karagöz'e Hacivat, "Eşek eskidendi artık kullanılmıyor; şimdi tren, vapur, uçak, otobüs, kamyon, arabalar

var.” diyerek taşıma sistemlerindeki değişim ve gelişime değinir (8M, s. 207). Fayton (6A, s. 104), kamyon, talika (7D, s. 245), kadirga (8F, s. 24) gibi ulaşım araçlarından bahsedildiği görülürken taşıtlara dair tek müstakil metnin serbest okuma metni “Kamyon” olduğu göze çarpar.

Ekonomi Türleri: İncelenen ders kitaplarındaki metinlerde ekonomi türlerine dair hayvancılık, hayvanların bakımı ve beslenmesi, çobanlık, hayvansal ürün elde etme; tarım, ekme-biçme, ürün alma, tarım araç gereçleri; arıcılık, ipekböcekçiliği, bağcılık yer alır. Metinlerde ekonomi türlerinden hayvancılık ve tarım ağırlıklı olarak bulunmaktadır. Hayvancılık ve tarıma dair ifadeler metinlerde çoğu zaman beraber yer almıştır. “İki Kardeşin Fedakârlığı” metninde çiftçilik yapan iki kardeşten (5K, s. 72); “İbiş ile Memiş” metninde de tarla süren, davar güden, hayvanları otlatan ve orak ile tarlada ekinleri biçen kişilerden bahsedilir (6A, s. 10-11). Hayvanların bakımı ve beslenmesi, tarıma dair ifadeler de metinlerde (7M, s. 246; 7M, s. 232-233; 8M, s. 280) rastlanmaktadır. Sığırtmaç, kâhya, çiftlik (7M, s. 55; 8F, s. 163) yer alan diğer ifadelerdir. Çoban da sıklıkla geçen ifadelerdendir. Serbest okuma metni “Gün Doğacak”ta belinde dağarcığı, elinde kavalı olan ve sığır güden küçük çobanın öyküsü (7M, s. 65), “Yusufçuk” metninde ağanın oğlaklarını otlatan bir çoban yer alır (7M, s. 172-173). Seyis, fakfon kaşağı, at, yalak, eyer ifadeleriyle at bakımına dair anlatımlar mevcuttur (8M, s. 20). Yılkılık, öküz, saman, at (8M, s. 216), öküzlerin sabana koşulması (7D, s. 98) ifadeleri metinlerde yer alan diğer unsurlardır. İpekçilik, bağcılık (7M, s. 45) ve “Arının Sırrı” metninde de arıcılığa dair bilgiler görülmektedir (6A, s. 194). Etkinliklerde verilen “Fındık toplamak gerçekten çok zormuş.” cümlesinde tarıma dair başka bir alan karşımıza çıkar (8M, s. 77).

Halk Ekonomisi: Halk bilimin önemli çalışma alanlarından olan halk ekonomisine dair metinlerde “İki Çay Biri Demli Olsun” metninde çaycılar (6M, s. 132), “Eskici, Eskici ile Para Babası” metinlerinde ayakkabı tamircileri (5K, s. 17), “Kestane” metninde kestaneçiler (8F, s. 79), “Mengenli Aşçı Kâmil”de aşçılar (5K, s. 68), “Bir Boyacı ile Konuştum”da ayakkabı boyacıları (6M, s. 226) görülür. “Ya Kebikeç” serbest okuma metninde kitapları onaran kişiler yazar tarafından “kitap doktorları” olarak tanımlanmıştır (6M, s. 186). Diğer metinlerde metin içi göndermelerde sığırtmaç ve gündelikçi (8F, s. 163), demirci (5K, s. 36) mesleklerini görürüz. “Bir Boyacı ile Konuştum” metni etkinliklerinde sokakta kendilerine özgü yöntemlerle “Kandil gülleri!”, “Körpe badem!” diye bağırarak kandil çöreklerini ve salatalıkları satan satıcıları “halk satıcısı” olarak adlandırılmıştır (6M, s. 226). Etkinliklerde “sucu” (8M, s. 212) ve “yoğurtçu” yer almaktadır (5K, s. 190). Bu meslekler metinlerin etkinliklerinde de sıkça yer almaktadır. Halk ekonomisine dair metinlerin sayısının az olmadığı görülmektedir.

Beslenme-Mutfak-Kiler: Kimlik aidiyetinin en önemli göstergelerinden olan bu kültürün, genç kuşaklara aktarılması onun devamlılığının sağlanması açısından son derece önemlidir. İncelenen ders kitaplarına baktığımızda bu konuda çok sayıda verinin olduğunu görürüz. Türk mutfak kültüründe önemli yere sahip olan kahve ve çaya ayrı bir yer ayrılmıştır. Hatta çay ve kahve ile ilgili müstakil metinler olduğu görülmektedir. “İki Çay, Biri Demli Olsun” metninde çay demleme, çaycılık ve çay içme ile ilgili geniş kapsamlı bilgiler yer alır (6M, s. 132). “Bir Fincan Kahve” metninde Türk kahvesinin dünyaya nasıl yayıldığından, pişirilişinden ve sunumundaki inceliklerden, içildiği yerlerden, kahve ile ilgili alışkanlıklardan, geleneklerden ve misafire ikramda başı çektiğinden bahsedilmiştir (8M, s. 192). Çay ve kahvenin yanında millî içeceklerimizden ayran da pek çok metinde geçmektedir (8F, s. 165; 6A, s. 167). “Bayram Yeri” metninde artık neredeyse unutulmuş olan kızılıcık şerbeti, demirhindi içecekleri yer alır (6A, s. 101).

Yemek çeşitleri de metinlerde yer almıştır. Evlerde günlük tükettiğimiz yemeklere örnek olarak “Kâmil” metninde pilav, nohutlu pırasa yemeği görülür (6M, s. 107). Özel günlerde ve zamanlarda pişen yemeklere örnek olarak “İmece” metninde, çalışanlara düğün yemeği gibi pişirilen patatesli et, bulgur aşı yemeklerinin yendiği anlatılmıştır (8M, s. 280). Kandil simitleri bir yemek çeşidi olmamakla birlikte özel gün yiyeceği olması bakımından anılmaya değerdir. Sokakta “Kandil gülleri bunlar!” diye satılan bu simit ve çöreklerin ince ve gül renkli kâğıtlara sarılarak satılışının anlatılması unutulmuş bir geleneği öğrencilere göstermesi bakımından dikkate değerdir (6M, s. 236). “Bayram Yeri” metninde bayram yerlerinde satılan kıyma kebab, kızılıcak şerbeti, demirhindi, yayla sakızını görürüz (6A, s. 101-103). İmece, bayram, kandil gibi günlerde yenen yiyecek ve içecekler, eski bayram yerlerinde bulunan yiyecekler değinilmesi; törensel yiyecekler dikkat çekilmesi bakımından kayda değerdir.

Misafir ve misafire ikram konusunda haklı bir üne sahip Türk kültüründe bununla ilgili ritüel ve gelenekler önemli değerler olarak karşımıza çıkar. Buna dair ifadeler de metinlerde rastlanmaktadır. Tereyağı sürülmüş ekmeğe, çay, peynir ve yanında süt, yoğurt (7M, s. 44) ayran ve karpuzun misafire ikramının anlatıldığı metinler, misafire ikramın yanında Anadolu insanının yemek alışkanlıklarını da gösterir (8F, s. 165). Davete icabet etmek, elinde ne varsa konukla paylaşmak da Türk geleneklerinin başında gelir. “Anadolu’da Tuzun da Bir Sözü Var” metninde bir çoban ekmeği tuza banarak yer, ardından pınarın soğuk suyundan içerek karnını doyurur. Oradan geçmekte olan ve sofraya buyur edilen padişahın çobanı kırmayarak tuz ve ekmeğe oluşturan yemeğe icabet etmesi de elimizdeki konuklarımızla paylaşmak ve davete icabet etmek gibi sofraya geleneklerimizi göstermesi bakımından önemlidir (8F, s. 43). Aynı metninde Anadolu insanının konuğuna ağız tadı tuzuyla tamamlansın diye tatlıdan önce tuzlu ikram ettiği ifadeleri yer alır ve ikram sırasını gösterir (8F, s. 41). Sofra düzeni yemek kültürünün önemli bileşenlerindedir. “Portakal” metninde çok kalabalık ve yoksul bir ailenin sofraya düzeni anlatılırken “biri dede ve emmilere, biri büyük gelinlerle ebeye, biri de küçük gelinlerle onların çocuklarına” olmak üzere üç sofraya kurulduğu anlatılmıştır (8M, s. 122).

Besin elde etme ve hazırlamaya dair de örnekler görebilmekteyiz. Bir yumurta, iki de limon sıkıp çorbalara yapılan terbiye işlemi (6A, s. 122); hazırlanması uzun süren hamurlu köy yemekleri (7M, s. 21); Türk kahvesinin yapılışı ve ikramı (8M, s. 192) yer alır. “İki Çay Biri Demli Olsun” metninde de çay demlemenin incelikleri anlatılmıştır (6M, s. 215). Misafire ikramın önemli öğelerinden olan ayranın bir güğümün içinde kuyuda soğutulduğu (8F, s. 165) ve yağı alınmış köpüklü ayranın misafire ikram edildiği anlatılarda içeceklerin hazırlanmasına dair ayrıntılar gösterilmektedir (6A, s. 167). “Zeytinyağı Üretimi” dinleme izleme metni zeytinyağı üretiminin eski ve yeni yöntemleri üzerinedir (8M, s. 276). Yerli besinlerimiz ve bunların nerelerde yetiştiği, nasıl tüketildiğine dair ifadeler de metinlerde yer almıştır. “Yerli Besinlerimiz” dinleme metninde ülkemizde yetişen besinlerden bahsedilmiştir (7D, s. 177).

Mutfak araç ve gereçlerine dair ifadeleri metnin bağlamı içerisinde vermek çalışmanın hacmini arttıracığından bunlar şu şekilde sıralanabilir: demlik, tek demlik, çift demlik, kara demlik, maşrapa, ince belli cam bardak (6M, s. 132); tepsi (6M, s. 107); su testisi (7M, s. 65); çinko çanak (7D, s. 55); çıkın (8M, s. 88); karavana, tahta kaşık (6A, s. 46); pirinç cezve, kulpsuz kallavi fincan (8M, s. 192); bakraç (6M, s. 162); kalaylı tepsi, dantelli tepsi (8F, s. 165); azık çıkısı (7M, s. 247); ambar (5K, s. 72).

Ölçme-Tartma-Hesaplama Birimleri-Zaman ve Mesafe Kavramları: Geleneksel ölçme-tartma-hesaplama birimleri ile zaman ve mesafe kavramlarına dair çok fazla veriye

ulaşılamamıştır. Yalnızca “beş on çeki odun” (6A, s. 120) ve “bir ölçek ekin” (8F, s. 188) ifadelerine, alınan ve satılan malların anlatıldığı bölümlerde rastlanır.

Halk Sanatları ve Zanaatları: Metinlerde bahsedilen geleneksel el sanatları; halı ve kilim dokumacılığı, oya, ebru, çeşmibülbül, Türk plastik sanatları; metin içi göndermelerde çömlekçilik, ahşap oymacılığı ve tenekeciliktir. Geleneksel el sanatları konusu, incelenen kitaplarda çokça yer almaktadır ancak kilim ve ebru üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Metin bazında baktığımızda 7. sınıf kitaplarında ikisi aynı metnin olmak üzere sekiz bağımsız metin, bir serbest okuma metni ve diğer metinler içerisinde üç adet gönderme yer almaktadır. “Oya” (6M, s. 236), “Anadolu’da Kilim Demek” (7D, s. 42; 7M, s. 188), “Çeşmibülbül’ün Esrarı” (7D, s. 203), “Geleneksel Türk El Sanatlarından Ebru” (7M, s. 240), “Türk Plastik Sanatları” (8F, s. 90), “Geleneksel El Sanatları Çarşısı” (8F, s. 239), serbest okuma metni “Çömlekçi Baba” (8F, s. 187; 8F), “Ağaçtan Oyma Su Kabı” (7M, s. 246), tenekeçiliğe gönderme yapılan “Selim’i Anarım” (7D, s. 151) konu hakkında verilere ulaşılan metinlerdir. Etkinliklerde öğrencilerin geleneksel Türk sanatları ve bunlardan çevrelerinde yapılanlar hakkında araştırma yapmaları istenerek farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır. Geleneksel Türk sanatlarına dair konuşma, yazma ödevleri ve çeşitli etkinliklerde de metinlerdeki cümleler kullanılarak yine konu pekiştirilmiştir. 5. sınıf hariç her sınıf düzeyinde geleneksel el sanatlarına dair örnekler görülmüştür. Konu, ağırlıklı olarak 7. sınıf kitaplarında bulunmaktadır. Aynı metin 7. sınıfın iki farklı kitabında yer almaktadır. İncelenen kitaplarda el sanatları ve zanaatları kapsamında halı, kilim ve motifleri üzerine yoğunlaşmıştır. Kültür varlığımızın en değerli elemanlarından olan kilim dokumacılığına önem vermek kıymetlidir. Bununla birlikte Türk kültürü zengin bir sanat dalı çeşitliliğine sahiptir. Bu bakımdan kitaplarda bu konudaki çeşitlilik artırılabilir. Kültürel değerlerimizden biri olan geleneksel el sanatlarımızın kültürel belleğin önemli bir unsuru olduğu göz önüne alındığında bu gelenekleri tanıtmanın ve gelecek kuşaklara aktarmanın da önemi daha net anlaşılabilir.

Giyim-Kuşam, Süs: Metinlerde giyim kuşama dair elde edilen veriler günümüz koşullarında oluşturulmuş giysiler olmayıp insanların kendi imkânlarıyla dokuduğu, biçip diktiği geleneksel giysilerdir. Bu giysilerden biri olan çarık pek çok metinde (6M, s. 52; 8F, s. 153; 6M, s. 71; 7M, s. 247; 8M, s. 41) karşımıza çıkmaktadır. Lastik ayakkabı (7M, s. 21) ve kundurayı da metinlerde görürüz (6M, s. 222). Meslek gruplarını belirleyen giyim kuşama dair “İki Çay, Biri Demli Olsun” metninde çaycılarının giydiği önlük anlatılır (6M, s. 132). Başka bir metinde çoban kıyafeti kepenek yer alır (7D, s. 99). Özel günlerde ve törenlerde giyilen kıyafetler açısından metinlere baktığımızda, “İmece” metninde köyün kızlarının ve erkeklerin Hıdırellez’de tıpkı bayramlarda olduğu gibi en güzel giysilerini giydikleri, kızların ellerine kına yaktığı ifadelerine rastlarız (8M, s. 280).

İnsan yaşamında kıyafet sembolik anlamlar taşır ve çok şey ifade eder. Kıyafetlerimiz yaşadığımız yere göre değişir. “Ana İşsiz Kalınca” metninde anne, köyden gelirken giydiği giysileri saklar. Bunlar: kaba kumaştan yapılmış pantolon; soluk, yıpranmış gömlek; el örgü kazak ve nakışlı yün çorap; dirsek yerleriyle yakası yamalı ceket, lastik ayakkabılardır ve ona köyünü, oradaki yaşamını anımsatır (7M, s. 21, 23). “Ayaz’ın Definesi” metninde benzer şekilde; saraya geldikten sonra sultanın ona verdiği en güzel kıyafetleri giyen Ayaz, kendi geçmişini unutmamak için yırtık bir çarık ile eski pöstekisini saklar (8M, s. 40-41). Geçmişini ve geldiği yeri unutmamak için kıyafetlerini saklayanların anlatıldığı bu metinler ile giyim kuşamın sembolik anlamları ve birer statü göstergesi olduğu sezdirilir.

Bir çeşit yakasız gömlek olan mintan (6M, s. 21); kürk (8F, s. 118) ve kaftan (8F, s. 24); başa giyilen fes (6A, s. 119), kavuk (6M, s. 80; 8F, s. 24) ve kasketi (6M, s. 21) de metinlerde görürüz. “Türk Plastik Sanatları” metninde Anadolu Türk köylüsünün, Yörük’ün günlük hayatında kullandığı çorap, kuşak, elbise, başlık, heybe ve örtülerin bugün Avrupa müzelerini ve zenginlerin lüks salonlarını süslediği ifade edilerek geleneksel Türk kıyafetlerinin sanatsal değerine dair gönderme yapılır (8F, s. 90).

Halk Bilgisi: S. V. Örnek (2014, s. 24) halk bilimi çalışma konularından bir diğeri olan “Halk Bilgisi”ni “Halk Hekimliği-Halk Baytarlığı, Halk Meteorolojisi-Halk Takvimi ve Halk Hukuku” olmak üzere üç alt başlıkta verir. Bu bağlamda ders kitaplarında halk hekimliği kapsamındaki uygulamalara “Kaşağı” metninde ve bir etkinlikte rastlanmıştır. “Kaşağı” metninde köyün kadınları tarafından, kuşpalazı olan çocuğun boynuna tekir kuşlar kesilerek sarılır (8M, s. 22). Başka bir metnin etkinliğinde kış mevsiminde üşüten birine ıhlamur kaynatılıp verilir (8M, s. 127). “Lokman Hekim” metninde onun bitkilerden ilaç yapıp hastaların derdine derman olması anlatılmıştır (8F, s. 210; 7D, s. 67). Hazırlık çalışmalarında öğrencilerden geçmiş dönem tedavi yöntemleri hakkında bildiklerini anlatmaları, bunları günümüzdeki tedavi yöntemleri ile karşılaştırmaları istenir (8F, s. 210). Halk takvimi ile ilgili Nevruz’u görürüz. “Gelir Nevruz Bayramı” şiirinde baharın gelişyle Nevruz Bayramı’nın kutlandığına yer verilir (7D, s. 48).

Halk İnançları, Töreler, Âdetler, Gelenek, Görenekler: Türklere pek çok inanca rastlanır ve metinlerde bunlarla ilgili bazı verilere yer verilir. “Göç Destanı” metninde bir ağacın gövdesinden çıkan ve ışıktan doğduğuna inanılan beş çocuktan ve Türklere tarafından kutsal sayılan “Kutlu Dağ”dan bahsedildiği görülür (6A, s. 111). Tema değerlendirme sorularında yer alan “Erenler Pınarı” efsanesinde halkın bu pınarın suyunun şifa dağıttığına inandığı ifade edilmiştir (6A, s. 138). “Anadolu’da Tuzun Da Bir Sözü Var” metninde “tuz ekmek hakkı” inancını görürüz (8F, s. 42).

Kına yakmak Türk gelenek ve göreneklerinden biridir. “Kınalı Ali’nin Mektubu” metninde gelinlere, askere giden gençlere ve kurbanlık koçlara kına yakma geleneğinden bahsedilir (8M, s. 60). “İmece” metninde kızların Hıdırellez günü ve imece gününde ellerine kına yaktığı anlatılır (8M, s. 280). Sembolik anlamlar taşıyan aynı zamanda bir süslenme aracı olan kına yakma geleneğinin çeşitli örneklerine dair verilerin olması sevindiricidir.

Anadolu insanının misafirperverliği tüm dünyada bilinen bir olgudur. Bu konuda metinlerde misafir, misafire ikram ve bunlarla ilgili gelenek ve göreneklerimiz değinilmiştir. “Bir Fincan Kahve” metninde kahvenin misafire ikramının incelikleri, kahve kültürü ile ilgili gelenek ve görenekler vurgulanmıştır (8M, s. 192). Kahve içmeye davet (6M, s. 64) ve çayın, misafire ikramına dair gelenek, görenek ve ritüellere yer verilmiştir (6M, s. 132). Konuk ve konuk ağırlama konularında Türk kültürünün duyuş ve düşünüş tarzına uygun örnekler verilerek Türk misafirperverliğinin kültürümüzün bir parçası olduğunun vurgulandığı görülür.

Yaşlılara saygı Türk gelenek, görenek ve töresinde geçmişten günümüze önemli yer teşkil eden unsurlardandır. “Aksakallı Bilge ve Kağan” metni Tatar Türklerine ait bir masal olup yaşlılara saygı, onlara önem ve özen gösterilmesi üzerinedir (6M, s. 125). Aynı şekilde “Ana” metni de annenin önemi, fedakârlıkları, ona saygı ve özen gösterilmesi üzerinedir (6M, s. 246). “İbiş ile Memiş” metninde baba, çocuklarına “Ben öldükten sonra anneniz size emanettir.” diyerek ona gerekli özen, bakım, saygı ve sevgiyi göstermeleri için vasiyette bulunur (6A, s. 10). Büyüklerin elini öpüp alınımıza koymak onlara gösterilen saygının ifadesi olarak önemli

geleneklerdendir ve metinlerde de yer almıştır. Mustafa Kemal Atatürk, cepheye gitmeden önce annesinin ellerinden öper (6M, s. 45). Sığırtmaç Mustafa koşup Atatürk'ün elini öper (7M, s. 55). Mektuplarımızı “Büyüklerin ellerinden, küçüklerin gözlerinden öperim.” kalıp ifadeleri ile bitirmek âdetlerimizdendir. “Kınalı Ali” metinde onun cepheaden ailesine yazdığı mektubu bu şekilde bitirdiği anlatılır (8M, s. 62-63).

Tema değerlendirme sorularında yaşlılara saygı; yaşlı, hasta ve akraba ziyareti bayram ziyaretleri (6A, s. 32-107; 7D, s. 168) çokça vurgulanmıştır. Yine etkinliklerde öğrencilerden gelenek ve göreneklerimiz tespiti (6M, s. 158), Oğuz Türklerinin gelenek, görenek ve yaşamları hakkında araştırma yapmaları, (5K, s. 109), “Dede Korkut Hikâyeleri”nde Oğuzların çocuklarına isim koyma törenleri, düğün eğlenceleri gibi gelenek, görenek ve yaşam tarzına dair bazı bilgiler verilir Oğuzlarla aramızda ne tür benzerlikler, farklılıklar ve değişimler olduğu sorulmuştur (5K, s. 116). Öğrencilerin konu hakkında geçmiş ve bugün arasında muhasebe yapmalarına, gelenek ve göreneklerimiz geleceğe taşımak konusundaki sorumluluklarının farkına varmalarına katkı sağlayacak bu etkinlikler dikkate değerdir.

Gelenek, görenek, âdet ve töreler her toplumda bulunan toplumsal yaşamı düzenleyen yazılı olmayan kurallardır. Bu kapsamda Türkçe ders kitaplarına baktığımızda konunun etkinlikler ve hazırlık çalışmalarında yoğunlaştığını görürüz. Gelenek, görenek ve halk inanışlarına dair farkındalık artırılmaya çalışılsa da bunların sayısının metinlerde yeterli olmayıp daha çok etkinliklerle desteklendiği görülmektedir.

Geçiş Dönemleri: Metinlerde geçiş dönemleriyle ilgili birçok bilgi bulunmaktadır. Bunlardan doğum ve çocuk ile ilgili olanlar: ninni söyleme (6M, s. 50-246), beşik sallama (6M, s. 246-247; 8M, s. 226) ve kundaktır (5K, s. 104). Çocukluk dönemine dair örnekler yalnızca metin içi göndermelerde yer almaktadır. Çok geniş bir uygulama alanı olan doğum ve çocuğa dair uygulama ve inanmaların yer aldığı örneklerin yetersiz olduğu görülür.

Geçiş dönemlerinden bir diğeri olan evlilik ile ilgili gelenek ve göreneklere metinlerde temas edildiği görülür. Bugün olduğu gibi karşı cinsi beğenme ve evlenme isteklerini doğrudan bildiremeyen gençler geçmiş zamanlarda bunu sembolik anlamlar taşıyan nesnelere yapmaktadırlar. Bununla ilgili olarak “Oya” metninde motiflerin, bir anlatım dili olduğu ve sevgililik, nişanlılık ve evlilik aşamalarında sözsüz bir iletişim aracı olarak kullanıldığı ifade edilir (6M, s. 237). Değişen zaman ve toplum dinamikleri içerisinde evlenme âdetleri de yerini başka uygulamalara bırakmıştır. Düğünlerde, bayramlarda, toplu çalışma alanlarında gençlerin birbirini uzaktan görüp beğenmesi ve sonrasında görücü göndermesi günümüzde neredeyse unutulmuş davranışlardır. “Yüksek Yüksek Tepelere Ev Kurmasınlar” metninde Ali Zeynep’i bir düğünde beğenip köyüne döndükten sonra kızın babasına görücü gönderir ve kısa zamanda düğünleri olur (6M, s. 159). Evlenmek isteyen kişilere çevrede bulunan yaşlılar tarafından eş aranması ve dünürçülüğe gitmesi de evlenme ile ilgili diğer geleneklerdendir. “Yusufoçuk” metninde eşi ölen bir adamın evlenme isteği duyulunca köyde, yaşlıların salık vermeye başlaması ve bunlardan birine dünür gitmeleri anlatılır (7M, s. 173). Çeyiz bugün şekil değiştirerek daha çok satın alınarak hazırlanan ev araç gereçlerine dönüşmüştür. Eski zamanlarda kızların el emeği göz nuru ürünleri çeyiz olarak hazırlamaları ile ilgili olarak kızların çeyizinde kilimin yer aldığı ve onların çeyizindeki kilimiyle övündüğü ifadeleri yer alır (7M, s. 186). Anadolu’da evlenme gelenekleri arasında yeni evlilerin yastığının altına şeker ve tuz konulması anlatıları ile de bugün unutulmuş bir başka âdete gönderme yapılır (8F, s. 41). Davullu zurnalı düğünlerden (8F, s. 136) bahsedilir. Metinlerde yer alan bu örneklerle öğrencilere geçiş dönemlerine ait eski örnekler

sunularak bilgi sahibi olmaları ve karşılaştırma yapma imkânı sunulmuştur. Geçiş dönemlerinden sonuncusu olan ölüm ile ilgili olarak mezar taşlarına değinildiği görülür (6M, s. 246-247; 5K, s. 126).

Geçiş dönemleriyle ilgili müstakil bir metin yer almayıp metin içi göndermelerde eski gelenek ve göreneklere dolaylı yoldan değinildiği görülmüştür. Türk kültürü içerisinde son derece zengin inanç, pratik, âdet, gelenek ve göreneğe sahip geçiş dönemleri ile ilgili veriler yetersizdir. Bu gelenek ve göreneklerin öğrencilere aktarılması ve bu yolla geleceğe taşınması açısından müstakil metinlerin yer alması gerektiği açıktır.

Bayramlar, Karşılamlar, Uğurlamalar: Bu kapsamda metinlerde şu verilere ulaşılmıştır: Bayramlara has özelliklerden olan ve bugün artık unutulmuş bayram yerleri çeşitli eğlencelerin yapıldığı ve yemeklerin yendiği alanlardır. “Bayram Yeri” metninde buralarda bulunan yiyecek ve içecekler ile eğlenceler anlatılır (6A, s. 100). Metin, eski bayram yerlerini ve geleneklerini yansıtmaya açısından önemlidir. Etkinliklerle konu desteklenmiştir (6A, s. 99-105). “Kamyon” metninde yine bir bayram yeri olan Cinci Meydanı ve burada kurulan salıncıklardan bahsedilerek bir bayram yeri ve eğlencesine değinilmiştir (7D, s. 245). “Selim’i Anarım” metninde bayramda Selim’in yeni kıyafetlere kavuştuğu söylenerek bayramda yeni kıyafet giyme geleneği vurgulanmıştır (7D, s. 151).

Nevruz Bayramı hakkında bilgilerin yer aldığı “Gelir Nevruz Bayramı” şiirinde baharın gelişiyiyle nevruz bayramının geldiği anlatılmıştır (7D, s. 48). Nevruz ile ilgili çok sayıda etkinlik olduğu göze çarpar. Konu daha çok bu yolla verilmiştir (7D, s. 48-53). İmece metninde “köyün kızlarının Hıdırellez’de en güzel giysilerini kuşanıp, rengarenk giysiler giyerek ellerine alca kınalar yaktıkları” söylenerek Hıdırellez kutlamalarına değinilmiştir (8M, s. 280). “Ergenekon Destanı” metninde Türklerin Ergenekon’dan kurtuluş günlerini bayram saydıkları, bu bayramda da kurtuluşa demir dağı eriterek ulaştıkları için bir parça demiri ateşte kızdırarak Türk Hanı’nın bunu çekiçe dövdüğü anlatılır (8F, s. 107). “Göç Destanı” metninde halkın büyük bir törenle Bugu Han’ı tahta oturtup şölenler yaptığı söylenir (6A, s. 111; 8M, s. 178).

Tük milletinin kutladığı pek çoğu dinî olmak üzere özel ve kutsal saydığı günler vardır. Bu günlerde bayram yaparlar. Çocuklara örf ve âdetleri öğretmek ve onları sosyalleştirmek bakımından bu bayramların öğretilmesi gerekmektedir. Metinlerde Nevruz, Hıdırellez, bayram yeri, tahta oturma şölenlerine değinilmiş olmakla birlikte Türk kültüründe yer alan diğer özel kutlama günlerine ve festivallere yer verilmemiştir.

Kalıp Hareketler (Tavırlar, Jestler, Mimikler): Sembolik bir anlam taşıyan ayna tutma davranışını “İmece” metninde görmekteyiz. Beğendiği kıza uzaktan ayna tutarak beğenisini belli eden delikanlı anlatılır (8M, s. 280). Kalıp davranışlardan biri de el öpmektir¹.

Dernekler, Kuruluşlar; Dayanışma ve Yardımlaşma: Toplumsal dayanışmada “imece” Anadolu köylüsünün dayanışma ve yardımlaşmasına en güzel örneklerden biridir. “İmece” metninde de bu dayanışma örneğinin detaylıca anlatıldığını görürüz (8M, s. 280-282). “Anadolu İmecesini” metninde de Kurtuluş Savaşı sırasındaki seferberlikte Anadolu halkının bir araya gelerek vatanın kurtuluşu için kılık, kıyafet, yiyecek, içecek, hayvan vb. mallarından bağışlayarak orduya, millete verdiği destek anlatılmıştır (6A, s. 45). Sosyal dayanışma toplum içerisinde olabileceği gibi aile içerisinde de olur. Bu konu ile ilgili olarak ölçme değerlendirme

¹ Bu konu “Halk İnançları, Töreler, Âdetler, Gelenek, Görenekler” başlığında işlendiğinden burada tekrar edilmemiştir.

sorularında verilen “Birlikte Yaşıyoruz” metninde toplum dayanışması için Yeşilay’da gönüllü çalışmak, yaşlılara yardım etmek, çevreyi temizlemek; aile dayanışması için anne-babaya ev işlerinde yardım etmek, kardeşe derslerinde yardım etmek; kullanılmayan ışıkları ve televizyonu, dış fırçalarla de musluğu kapatmak gibi yollarla ev ekonomisine katkı sağlanabileceği vurgulanmıştır (8F, s. 190). Bir başka dayanışma örneği “Otobüs” metninde araçta fenalaşan yaşlı adama yardım eden gencin anlatıldığı bölümde karşımıza çıkmaktadır (6M, s. 233). Bir sıkıntı ile karşılaşan kişilere yardım etmek Türk kültürünün önemli parçasıdır. “Yoldaki Kaya” metninde halkın dayanışma hâlinde yoldaki kayayı kaldırması buna örnektir (5K, s. 36).

Vakıflar geçmişten günümüze sosyal hayatımızda yerini almış bir olgudur. “Türk Plastik Sanatları” metninde Türklerin eskiden sanat eserlerinin bakımı ve korunması için vakıflar tesis ettikleri ancak zamanla bu vakıfların bozulduğu ifade edilmiştir (8F, s. 91). “Arıları Sulama Vakfı” metninde vakıfların atalarımızın kurduğu hayır dernekleri olduğu, bu vakıflarda açları doyurmak için aşevleri açıldığı anlatılır. Ayrıca hayvanlar için de vakıflar kurulduğundan ve Bursa’daki Leylek Hastanesi ile kuşları para karşılığı alıp serbest bırakan hayırseverlerden bahsedilir. Küçük çocuk dedesinin arılara yaptığı yardımı görüp onun da bir anlamda “Arıları Sulama Vakfı” kurduğunu düşünür (7D, s. 56). Etkinliklerde öğrencilere vakıf kültürü (7D, s. 53-59), ulusal yardımlaşma (6A, s. 45), aile içi dayanışma (7M, s. 20) ile ilgili sorular yöneltilmiştir.

Metinlerde komşuluk kapsamında yalnızca “Ana İşsiz Kalınca” metninde yurt dışında yaşayan bir kadının komşu ziyareti yapamamaktan yakındığı ifadeleri yer alır (7M, s. 21). Türk kültürü içerisinde önemli bir yeri olan komşuluk ilişkileri büyük şehirlerde giderek azalmakta ve unutulmaktadır. “Ev alma komşu al.”, “Komşu komşunun külüne muhtaçtır.” gibi atasözlerinde de yerini alan bu önemli konunun unutulmaması ve gelecek nesillere aktarılması adına Türkçe ders kitaplarında yer alması yerinde olacaktır.

Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar, İşlemler: Bu kapsamda ele alınabilecek olan fal, “Göç Destanı” metninde Çin elçilerinin bir gün falcılarıyla birlikte Kiu-Lien’i ikna etme çalışmalarında (6A, s. 111) ve benzer şekilde “Kız Kulesi” metninde hükümdarın falcıların sözünü dinlemesine dair ifadelerle yer alır. Metni anlama sorularında öğrencilerden hükümdarın sarayındaki falcıların ondan ne yapmalarını istediği sorularak falcıların sözüyle hareket edip önlem almasını doğru bulup bulmadıklarını açıklamaları istenerek farkındalık yaratılmıştır (8M, s. 201). “Ya Kebikeç” metninde eskiden insanların, el yazması kitapları koruyabilmek için kitapların başına, onları kitap kurtlarından korusun diye bir tılsım, bir koruyucu, bir göz boncuğu gibi düşündükleri Osmanlıca “Ya Kebikeç” yazıp bu yazının kitabı koruyacağına inandıklarına değinildiği görülür (6M, s. 186). Etkinliklerde tılsım, totem (7M, s. 189; 7D, s. 236), nazarlık (7D, s. 45), üzerlik (8M, s. 236) sözcüklerinin anlamları ile ilgili çalışmalar yer almıştır.

Halk Edebiyatı: Bir destanda; ait olduğu toplumun duyuş, düşünüş tarzını, gelenek görenek ve inançlarını, yaşam tarzını, değerler sistemini görebiliriz. İncelenen ders kitaplarında “Göç Destanı” ve “Ergenekon Destanı” metinleri yer almaktadır. Bu destanların, içinde barındırdığı kültürel olgularla beraber verilmesi önemlidir. Ayrıca Türk kültürü ve uygarlığının ürettiği değerleri göstermesi bakımından, millî benlik tasarımının oluşumunda öğrenciye kaynak olup yol göstermesi açısından da önem arz ettiği muhakkaktır. “Göç Destanı” (6A, s. 110; 8M, s. 178) iki sınıf düzeyinde yer almaktadır. Metinlerde destan özet olarak verilirken mitolojik unsurlar, eski Türk inançları, ağaçtan ve ışıktan türeme, Kutlu Dağ gibi öğelere de rastlanmaktadır. “Ergenekon Destanı” metni (8F, s. 104) diğer destan örneğidir. Metnin anlama sorularında “Kayın ağacını olağanüstü yapan öğeler, ağaçtan türeme, Kutlu Dağ ve bunun

Çinlilere verilmesinin ardından yaşanan felaketler nelerdir?” gibi sorularla destan türüne dair öğelerin ve eski Türk inançlarının anlaşılması sağlanmaya çalışılmıştır (6A, s. 113; 8M, s. 181). Destan metinlerinden yola çıkılarak Türk töresi ile ilgili örneklerin yer alması önemli bir durumdur. Ayrıca böyle metinlerle öğrencilerin halk bilim unsurlarına yöneltilmesi olumludur. Destan türünün özelliklerini buldurmaya dair etkinliklerle de türe dair özellikler vurgulanmıştır (8M, s. 182). Metin öncesi sorularda öğrencilerin türe ilgisini uyandırabilmek, motive etmek ve türün diğer örneklerine yönlendirmek amacıyla ilk Türk destanlarını araştırmaları ve sınıfta anlatmaları, destanların birey ve toplum üzerindeki etkilerinin tartışılması istenmiştir (8M, s. 171-175).

Dede Korkut Hikâyeleri, destandan halk hikâyesine geçiş dönemi eseri olarak genel bir kabul görmekle birlikte edebiyat tarihi araştırmacıları zaman zaman bu konuda ayrılığa düşmüşlerdir. Muharrem Ergin “destani hikâye” olarak almaktadır (Ergin, 2011 s. 29). 5. sınıf kitabında “Dedem Korkut Öyküleri Üzerine” metninde “Dede Korkut Öyküleri”ne ilişkin bilgilendirmeler yapılmıştır. Metinde sözlü edebiyat geleneğinin ne olduğundan bahsedildikten sonra “Dede Korkut Hikâyeleri”nin ne zaman yazıya geçirildiği, bu yazmaların bugün nerelerde olduğu; hikâyelerin Oğuzların kendi içlerinde ve komşularıyla olan çatışmaları, doğaüstü varlıklarla savaşlarını konu edindiğinden; hikâyeleri anlatan ve halkın sevdiği, akıl danıştığı bilge kişi olan Dede Korkut’tan bahsedilir. Oğuzların gelenek görenekleriyle ilgili pek çok bilginin yer aldığı bu hikâyelerin onlardan kalma biricik yazılı belge olduğuna vurgu yapılır (5K, s. 110-111). Metin, Dede Korkut Hikâyeleri üzerine bilgilendirici bir metindir. Sözlü gelenek, sözlü edebiyat ürünlerinin yazıya geçirilmesi, “Dede Korkut Hikâyeleri”nin konuları, bu hikâyelerde Oğuz Türklerine ait sosyal ve kültürel özelliklerin yansıtıldığı bilgilerin verilmesi açısından dikkate değerdir.

Efsaneler belirli bir hayvan, bitki, yer gibi pek çok konu üzerine olabilir. İncelenen ders kitaplarında yer adlarına ilişkin bağımsız metin olarak “Kız Kulesi” dinleme metni (8M, s. 199) ve etkinliklerde yer alan “Peri Bacaları” (“Kırk Gün Kırk Gece” metni içerisinde) (8M, s. 163), “Anadolu” (6M, s. 162), “Erenler Pınarı Efsanesi” (6A, s. 138); hayvanlarla ilgili “Yusufçuk” (7M, s. 172); kişilerle ilgili olarak “Lokman Hekim’in Masalı” (8F, s. 212) metinleri görülür. Ayrıca efsanelerde önemli ve yaygın bir motif olan taş kesilme motifinin yer aldığı bir metin etkinliklerde (6.A, s. 227) görülmektedir. Öğrencilerden bildikleri efsaneleri sınıfta anlatmaları (6A, s. 138; 6M, s. 172; 7M, s. 175) yörelerindeki yer adları ile ilgili efsaneleri araştırmaları istenerek türün diğer örneklerine ulaşmaları konusunda yönlendirildiği görülmektedir (8M, s. 199). Efsane gerçeküstü olayların gerçekleştiği bir türdür ve insanlar bunları gerçekten olmuş gibi düşünürler. Etkinliklerde efsanede anlatılan olayın gerçek olup olamayacağı (7M, s. 175) sorulmuş, böylelikle türün belirleyici özelliklerine yönelik farkındalık oluşturulmuştur. Efsaneler, içinden çıktıkları topluma dair kültürel ve aynı zamanda evrensel değerleri barındırır. Özellikle çocukların kimlik ve kişiliklerinin oluştuğu ortaokul döneminde efsaneler aracılığı ile pek çok kültürel değer aktarılabilir. Bu bakımdan kitaplarda yeterince efsane örneğinin olduğunu söylemek zordur.

Masalın incelemeye tabi tutulan kitaplarda pek çok örneği bulunmakla birlikte bu çalışmada yalnızca Türk halk masalları ele alınmıştır. Bu bağlamda kitaplarda üç adet masal metnine rastlanmaktadır. Bunlar: “Aksakallı Bilge ve Kağan” (serbest okuma) (6M, s. 126) adlı Tatar Türklerine ait bir masal, “İbiş ile Memiş” (6A, s. 10) ve “Akıllı Evlat” (7M, s. 126) dinleme izleme metinleridir. Başka türdeki metinler içerisinde masal türüne göndermelere

rastlanmaktadır. (7M, s. 247; 6A, s. 172). Etkinliklerde masalın tanımı ve tür özellikleriyle ilgili bilgilendirmeler bulunmaktadır: “Her Masalın Başı” adlı metinle masal türü ile ilgili bilgiler verilmiştir (5K, s. 130). Konu çeşitli yazma ve konuşma çalışmaları ile desteklenmiştir (6A, s. 182; 7M, s. 126-129).

İncelenen kitaplarda tekerlemelerle ilgili bağımsız bir metin olmayıp metin içerinde tekerleme örneklerine (6A, s. 10; 5K, s. 128-129) rastlanırken tekerleme atışmaları, tekerleme derlemesi yapma gibi etkinliklerle (7M, s. 125; 6A, s. 118; 6A, s. 119; 7M, s. 128) öğrencilerde türle ilgili farkındalık oluşturulmak ve onları türün farklı örneklerine yönlendirilmek istendiği görülür. Kültürel bir hazine olmalarının yanında dil gelişimi açısından da son derece etkili olan tekerlemelere yeterince özen gösterilmediği, metin sayısı ve örneklerinin artırılması gerektiği söylenebilir.

Ders kitaplarında türküler pek çok metinde yer bulmuştur. Gerek ezgileri gerek konuları ve yapıları bakımından Türk halk edebiyatının ve dolayısıyla Türk halk kültürünün önemli parçalarından olan türküler, Türkçe ders kitaplarında “Yüksek Yüksek Tepelere Ev Kurmasınlar” (6M, s. 160) ve “Benden Selam Olsun Bolu Beyi’ne” (5K, s. 122) metinleri ile karşımıza çıkmaktadır. Metin içerisinde ise türküyü dair göndermeler; derse türkü ile başlayan bir öğretmen ve söylediği türküden bir bölüm (5K, s. 83), tarlada imece esnasında kızların türkü söylemleri (8M, s. 280), şiir içerisinde bir dörtlükte efkâr basınca söylenen türkülerin adları ve yöreleri yer almaktadır (8M, s. 173). Etkinliklerde “Deryalar” (6A, s. 139) ve “Uzun İnce Bir Yoldayım” türküsü görülür (8M, s. 189). Türküyü dair çalışma etkinliklerinde; yaşadıkları yöreye ait bir türkü ezberlemeleri (5K, s. 122), hikâyesi olan türkülerini araştırarak bunları sınıfta arkadaşları ile paylaşmaları ve bu hikâyeleri yazmaları istenerek başlar (6M, s. 139-149; 8M, s. 185-189; 5K, s. 127). Benzer şekilde öğrencilere türkülerle ilgili düşünceleri ve bildikleri türküler olup olmadığı sorularak etkinliklerde türün diğer örneklerine ve türe dair yönlendirmeler yapılır (5K, s. 123; 8M, s. 186; 7D, s. 232). Türkülerin Türk toplumunun tarih, gelenek ve göreneklerini, alışkanlıklarını en iyi yansıtan unsurlardan olduğu, dilden dile kuşaktan kuşağa yaşatıldığı, türküyü yakanın duygu ve düşüncelerini yansıttığı gibi bilgiler verildikten sonra öğrencilere türkü dinletilerek bu türkünün yazıldığı döneme ait ne tür bilgiler verdiğini belirlemeleri ve bildikleri türkülerin gelenek görenek ve yaşam tarzına dair ne tür bilgiler içerdiği hakkında arkadaşları ile konuşmaları istenmektedir (5K, s. 127). Türkülerin kültür aktarımındaki yerine ve önemine dair dikkat çekici bir etkinlik olup öğrencilerin türkülere bu gözle de bakmasını sağlaması açısından önemli bir çalışmadır. Türküler; yazma çalışmalarında da ihmal edilmemiş, öğrencilerden türkülerin millî kültürümüzdeki yeri ve önemiyle ilgili bilgilendirici bir metin yazmaları istenmiştir (8F, s. 191).

Türk halk edebiyatının önemli bir bölümünü teşkil eden ozan-baksı geleneğinin devamı olan “Âşık Tarzı Şiir Geleneği” ders kitaplarında önemli bir kültür değeri olarak yerini almıştır. Etkinliklerde “kopuz ve ozan” sözcüklerinin anlamlarına yönelik bir çalışma yer almaktadır (5K, s. 112). Öğrencilere ozanlık geleneği, halk şairi, âşık atışması kavramlarının ne olduğu ve bildikleri âşıklar olup olmadığı soruları yöneltilmiştir (7D, s. 12; 7M, s. 232-235). Halk edebiyatının önemli bir kolu olan âşık tarzı şiir geleneğine dair bu tür bilgilendirmelerin etkinliklerde de olsa yer bulmuş olması önemli olmakla birlikte geniş bir tarihî alana ve örneğe sahip olan âşık tarzı edebiyat geleneğini tanıtmak açısından yeterli değildir.

Âşık tarzı şiir geleneği içinde önemli bir yere sahip olan Âşık Veysel Şatıroğlu gerek metinlerde gerekse etkinliklerde sıkça yer almıştır. Âşık Veysel ile ilgili çok sayıda şiir ve

bilgilendirici metne rastlanmaktadır. Metin olarak “Kara Toprak” (7D, s. 12), “Ağaçlar Al Giydi Kuşlar Dillendi” (8F, s. 60), “Kardeşim” (6A, s. 95) ve “Hastane” (8F, s. 221) şiirlerini görmekteyiz. Bilgilendirici bir metin olan “Âşık Veysel Şatıroğlu” metninde âşığın hayatı ve şiirlerinden örneklere yer verilmiştir (7M, s. 232). “Uzun İnce Bir Yoldayım” (8 M, s. 189) ve “Benim Sadık Yârim Kara Topraktır” adlı türküler âşığın sesinden dinletildikten sonra öğrencilerde uyandırdığı duygu ve düşüncelerin neler olduğu ve buradan yola çıkarak istedikleri türde bir yazı yazmaları istenmiştir (7M, s. 238). Ayrıca bildikleri başka âşık olup olmadığı gibi sorular sorularak türün diğer temsilcilerine yönlendirmelerde bulunulmuştur (7M, s. 235). Âşık Veysel’den başka dörtlüklere de etkinliklerde (6A, s. 34; 8F, s. 87) yer verilmiştir. Yüzyılları kapsayan âşık şiiri geleneği içerisinde pek çok önemli âşık yer almıştır. Türkçe ders kitaplarında Âşık Veysel’e verilen değer sevindirici olmakla beraber âşık şiiri deyince başkalarının akla gelmemesi ve örneklerinin yer almaması eksikliklerdir.

“Benden Selam Olsun Bolu Beyi’ne” metni (5K, s. 122) ve metin içerisinde geçen “İşin içine bir de fotoğraf çeken cep telefonları girince artık Köroğlu’nun cümlesini tam da burada anmanın sırasıdır, yani ‘Mertlik bozulmuştur.’” ifadeleri ile Köroğlu’na gönderme vardır (6A, s. 155). Metinlerde Karacaoğlan’a dair göndermeler (7 M, s. 80) ve çalışmalarda da onun şiirine dair örneklere (8F, s. 30; 7M, s. 199; 7M, s. 35) rastlanmaktadır.

Metin bazında Yunus Emre’ye ait “Bir Kez Gönül Yıktın İse” şiirini görmekteyiz (6A, s. 31). Metin içerisinde Yunus Emre’ye dair (5K, s. 234; 8F, s. 176; 7D, s. 49) göndermeler yer alır. Yunus Emre’den dörtlükler etkinliklerde yer alır (6M, s. 95; 7M, s. 10; 8F, s. 33). 13. yüzyılda yaşamış olan Mevlânâ Celâleddin-i Rumî düşünceleri ve eserleriyle çağları aşarak günümüze gelmiş önemli bir şahsiyettir. Yalnızca ülkemizde değil; hem Doğu-İslam dünyasında hem de Batı’da, farklı din ve kültürlerde çağları aşan evrensel düşünce ve yaklaşımlarıyla ilgi çekmektedir. Türkçe ders kitaplarında da Mevlânâ ve sözlerine gerek metinlerle gerek etkinliklerle dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Mevlânâ’ya ait hikâyeler “Ayaz’ın Definesi” (8M, s. 40) ve “Fare ile Kurbağa” (7D, s. 195) metnidir. Mevlânâ’ya ait sözler verilerek (6A, s. 134; 7M, s. 133; 8F, s. 112) ve bu sözlerden yola çıkarak yapılan çalışmalar (7M, s. 133; 8F, s. 112), Mevlânâ ile ilgili araştırma ödevleri ile (6A, s. 21) konu vurgulanmıştır.

Fıkra türü ile ilgili olarak Nasrettin Hoca ve fıkraları karşımıza çıkmaktadır. Pek çok yerde gerek fıkraları gerekse Nasrettin Hoca’nın hayatı ve sanatı ile ilgili bilgilere rastlanmaktadır. Fıkra türü, doğrudan metin olarak bir adet (6A, s. 130) görülmekte ancak Orhan Veli Kanık’ın Nasrettin Hoca fıkralarını anlattığı iki şiiri (Peşin Para ve Yoğurt Gölü) serbest okuma metni olarak verilmektedir (7M, s. 196-197). Etkinliklerde de “Çocukluğunu Özleyen Kavuk” (6M, s. 80), “Papağan ve Hindi” (6M, s. 147), “Kazan Doğurdu” (7M, s. 183) fıkraları yer alır. “Güldüren Gerçek: Nasrettin Hoca” metni bilgilendirici bir metin olup onun hayatı ve sanatına dair detayları içermektedir (8F, s. 117). “Nasrettin Hoca’nın Hayat Hikâyesi” adlı bir metin etkinliklerde yer alarak onunla ilgili bilgiler aktarmaktadır (8M, s. 183). Çeşitli etkinliklerde Nasrettin Hoca fıkraları verilerek yazma ve konuşma çalışmaları yaptırılırken (6A, s. 131-132) öğrencilerden Nasrettin Hoca ile ilgili araştırma yapmaları da istenmiştir (6A, s. 129-130). Metinler ve etkinliklerle Nasrettin Hoca’nın hayatı, kişiliği, Türk kültürü açısından değeri; fıkra türü, Nasrettin Hoca ve fıkraları ile ilgili araştırma yapmaları istenerek öğrencilerin konuya yönlendirilmekte olduğu görülür. Bu sayede Nasrettin Hoca’ya vurgu yapılarak onun öneminin anlaşılmasına çalışılmıştır. Türkçe ders kitaplarında fıkra türü Nasrettin Hoca ile özdeşleşmiş görünmektedir. Metin olarak fıkra türü ve zenginliği üzerinde durmak yerine daha çok Nasrettin

Hoca ve fıkraları üzerinde durulmuştur. Nasrettin Hoca dışındaki fıkraları anlatılan kişilere dair örneğe rastlanmamış olup yalnızca bir etkinlikte Nasrettin Hoca'dan başka fıkraları anlatılan kişiler olup olmadığı (6A, s. 130) sorusuna rastlanmıştır. Zengin bir fıkra hazinesine sahip Türk kültüründen başka fıkra örneklerine de yer verilebilirdi. Bu hem öğrencilerin farkındalığını artırır hem de fıkra dağarcıklarının genişlemesine yardımcı olabilir.

Müstakil metin olarak “Atasözleri Üzerine” (8M, s. 112) adlı metinde atasözleri ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Atasözleri ve deyimler daha çok etkinliklerle vurgulanmıştır. Etkinliklerde atasözleri ve deyimleri anlama ve anlatmaya yönelik çalışmalara yer verilmiştir. Atasözü ve deyimlerin dil ve anlatım gücünün farkına vardırılmaya yönelik çalışmalar öğrencilerin atasözü ve deyim dağarcıklarını geliştirmeye yöneliktir. Atasözleri ve deyimlerin sık kullanımı Türk dilinin ve kültürünün inceliklerine varmaya olumlu bir katkıdır.²

İncelenen kitaplarda üç metinde mâni örnekleri görülür. Kilimler üzerine oturulup karşılıklı mâniler atıldığı söylenip bu mânilerden birkaç örneğin yer aldığı bir metin (7M, s. 188) ile Karagöz ve Hacivat'ın birbirlerine düzdükleri mânilerin yer aldığı metin (8M, s. 206-209) dışında türe ait başka bir örneğe rastlanmamıştır. “Kastamonulu Şerife Bacı” metninde sırtındaki bebeğine ninni söylediği ifadelerinin dışında ninni türüne ait örnek veya bilgiye de rastlanmamıştır (6M, s. 51).

Halk Tiyatrosu (Geleneksel Tiyatro): Geleneksel tiyatro ile ilgili “Hacivat ile Karagöz” (5K, s. 128), “Karagöz” (8M, s. 206), “Öyle Denmez” (6A, s. 119) ve “Karagöz Nedir?” (7M, s. 179) metinlerinin kitaplarda yer aldığını görmekteyiz. Toplam dört Karagöz metninin ikisi serbest okuma metni, biri bilgilendirici metindir. “Karagöz Nedir?” metni Karagöz oyununun özellikleri, geleneksel Türk tiyatrosunun türleri ve ortak yönleri, Karagöz oyunlarının oynandığı yerler, Karagöz sanatçıları üzerinde durur (7M, s. 179). Diğer metinlerde de göndermeler (6A, s. 103; 7D, s. 245) vardır. Metinlerin hazırlık çalışmaları ve etkinliklerinde konu ile ilgili çalışmalara genişçe yer verilmiştir.

Karagöz dışında kuklaya da değinilen bir metin olması sevindiricidir. “Sahnede Canlanan Oyuncak: Kukla” adlı serbest okuma metninde kukla tiyatrosunun geçmişinin çok eski olduğu; geleneksel yaşamda düğünlerde, eğlencelerde sıklıkla karşılan bir oyun olduğu vurgulanmıştır. Geleneksel gösteri sanatlarından kuklacılığın ve kuklaların televizyonun olmadığı eski devrilerde seyirlik oyunların bir kısmını oluşturduğu anlatılmıştır. Bu kuklalardan İbiş'in ortaoyunundaki Pişekar'a, gölge oyunundaki Karagöz'e denk geldiği de ifade edilirken, Anadolu'daki kukla çeşitlerinden “kaşık kukla”ya da yer verilerek öğrencilerin kukla ve kuklacılığa dair bilgileri edinmeleri sağlanmıştır (7D, s. 215). Karagöz ve kukla dışındaki diğer türlere yalnızca değinildiği görülür. Bu göndermenin yapıldığı “Karagöz Nedir?” metninde birer sanat merkezi gibi çalışan ve eskiden adları kıraathane olan kahvelerde kukla ve Karagöz'ün yanında meddah gösterileri yapıldığından bahsedilmiştir (6M, s. 179). Bu verilerden yola çıkarak geleneksel Türk tiyatrosu konusunda ağırlığın Karagöz'e verildiği söylenebilir.

Halk Oyunları (Danslar): Halk oyunları bireylerin toplumsallaşmasını sağlayan onları yakınlaştıran kültürel öğelerden biridir ve yeni kuşaklara tanıtılması, aktarılması önem arz etmektedir. İncelenen Türkçe ders kitaplarına baktığımızda Türk halk danslarına dair bağımsız bir metnin yer almadığı görülmüştür. Bu durum bir eksikliktir. Ancak diğer metinlerde metin içi

² Metinlerde de atasözü ve deyimlere yer verilmekle birlikte çalışmanın hacmini genişletmemek açısından buraya alınmamıştır.

göndermelere az sayıda da olsa rastlanmaktadır. “İdare Lambası” metinde lambanın alevinin tavanda hora tepdiği ifade edilirken “Hora tepmek ne demektir?” diye de etkinliklerde sorulmuştur (6M, s. 78). Tema değerlendirme sorularında da halk dansları ile ilgili bilgi verilerek bu konuda sorular yöneltildiği görülmektedir (6A, s. 169). “İmece” metninde işler bittikten sonra insanların yemek yedikleri, eğlendikleri ve bu eğlencelerin bir bölümünün de halk dansları olduğu görülmektedir. Halay çekip davul zurna eşliğinde genç-yaşlı, kadın-erkek yapılan eğlencelerde halayın yerini aldığı görülür (8M, s. 280). Zeybek dansları Türk halk kültüründe önemli yeri olan unsurlardandır. Bununla ilgili de “San’at” şirinde “Toprağa diz vuruşu dağ gibi zeybeğin” dizeleri zeybek dansına göndermede bulunurken (8F, s. 246) bir etkinlikte de bu dizede yer alan söz sanatları sorulmuştur (8F, s. 155).

Halk Müziği ve Müzik Araçları: Türk toplumunun ortak duygu ve düşüncelerini, hayallerini, hayal kırıklıklarını, üzüntülerini, sevinçlerini, özlemlerini, doğal ve sosyal olaylarını en yalın ve içten bir şekilde anlatan Türk Halk Müziği³ büyük bir kültürel hazinedir. Bu konuda bağımsız metin olarak “Atatürk ve Müzik” (8M, s. 53) ve “Adam Olmuş Çocuklar: Barış Manço” metinlerini görmekteyiz. “Atatürk ve Müzik” metninde Atatürk’ün halk müziğine ayrı bir değer verdiği, özellikle Rumeli türkülerini severek dinlediği söylenirken en sevdiği türkülerin adlarının yer aldığını görürüz (8M, s. 53). “Ozan-baksı geleneğinin sürdürücüsü olarak kabul edilen Barış Manço, âşık tarzını çağın ihtiyaç, zevk, kabul ve beklentileri çerçevesinde yeni bir oluşum hâline getiren önemli bir isimdir. Onun güftelerinde âşık tarzı edebiyat geleneğinin değerler ve kabuller bütününe paralel unsurları görürüz” (Günay, 1992, s. 3). Türk müziği ile ilgili etkinlikler konuyu öğrencilere fark ettirmeye ve vurgulamaya hizmet etmektedir.

Türk halk müziğine eşlik eden geleneksel müzik aletlerinin çeşitliliği fazladır. Bunlar arasında bağlama, kopuz, saz, tar, tezene, kabak kemane, zurna, kaval, kemençe, çığırta, sipsi, tulum, ney, davul, darbuka, zil, tef, kudüm sayılabilir. Metinlerde bağlama, saz, kemençe, davul, zurna, kaval gibi müzik aletlerine yer verilmiştir. Davul, Türk toplumunun müzik kültüründe ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Metinlerde davulun sıkça yer aldığını görmekteyiz. Davul çalarak sahneye giriş yapan Hacivat ve Karagöz (8M, s. 206), imece sonrası yapılan eğlenceye eşlik eden davul zurna (8M, s. 281), güreş müsabakalarında yer alan davullar (8F, s. 204) metinlerde görülür. Davul; düğün, bayram, eğlence, tiyatro, güreş müsabakaları gibi pek çok yerde karşımıza çıkan önemli bir müzik aleti olup ona çoğunlukla zurnanın eşlik ettiği de metinlerde yer alır. Kaval, Türk müzik kültüründe önemli müzik aletlerinden bir başkasıdır. “Bir Kış Masalı” metninde bir sokak satıcısının kaval çalarak onun satışını yapmaya çalıştığını görürüz. Kaval sesinin güzelliği ve insanları etkileme gücüne ve kavalın önemine dair satırlarla bu geleneksel müzik aleti metinde öğrencilerle buluşur (6A, s. 165). Etkinliklerde sadece bir cümlede kemençe yer alırken (7D, s. 147) müzik aletleri ve onların görselleri ile birlikte hazırlanan sorularla öğrencide farkındalık oluşturması sağlanır. Saz, gitar, piyano, zurna, klarnet, kopuz, kanun, def, org müzik aletlerinin görselleri verilerek bunlardan hangilerinin geleneksel çalgılarımız olduğu sorulur. Kültürümüze ait müzik aletlerinden çalabildikleri olup olmadığı ve hangi geleneksel müzik aletini çalmak istediklerine dair bir yazı yazmaları istenir (5K, s. 127). Bunlardan hangisinin sesini dinlemeyi sevdiği ve nedeni sorulur (5K, s. 238). Kopuzun anlamı sorulur (5K, s. 112).

³ Türk Halk Müziği’nin en değerli öğeleri olan türküler Türk Halk Edebiyatı’nın bir türü olarak Halk Edebiyatı başlığı altında değerlendirildiğinden burada geniş çaplı ele alınmamıştır.

Türk Halk Müziği'ne, önemine, kültür aktarımındaki işlevlerine değinilmesi bakımından müstakil metinlerin verilmesi önemli olup yine de incelenen Türkçe ders kitaplarında konunun yeterince yer almadığı görülür.

Çocuk Oyunları ve Oyuncakları: Geleneksel çocuk oyunları ile ilgili olarak metinler incelendiğinde yazarın çocukken sokakta oynadığı ve kendi hayal gücü ile oluşturup kurduğu ve arkadaşlarını dâhil ettiği oyunları anlattığı “Çocuktum Ufacıktım Top Oynadım Acıktım” dinleme metnini görmekteyiz (6M, s. 88). Diğer metinlerde oyunlara dair göndermelerde “Öyle Denmez” metninde “Çelik-Çomak” oyununu (6A, s. 119) “Çocukluk” şiirinde ise tahta at ile oynandığı görürüz (6M, s. 70). “Dünya Çocukları” şiirinin ana duygusu oyun oynamaya karşı duyulan özlemdir (5K, s. 15).

Oyun kavramı ve çeşitlerine dair etkinliklere ve hazırlık çalışmalarına bakıldığında daha fazla veriye ulaşılmaktadır. Hazırlık çalışmalarında öğrencilerden büyüklerinin çocukken oynadığı oyunlar hakkında bilgi almaları istenir (6M, s. 63). “Çocukluk” şiirinde yer alan oyunlar ile bugün oynanan oyunları karşılaştırmaları istenerek (6M, s. 72) öğrencilerin eski oyunları tanımaları ve bugünkü ile karşılaştırmaları sağlanır. “Salyangoz Seksek” oyunu (8M, s. 113) ve “Saklambaç” oyununun anlatıldığı etkinlikler yer alır (8M, s. 134). Etkinliklerdeki “Dünya Çocuklarının Favori Oyunları” adlı metinde çocuk oyunlarının önemi, anlamı, doğdukları kültürden nasıl etkilendiği, kültürel farklılıklarının oyunda nasıl kendini gösterdiği, her ülkenin kendine özgü oyunlar yaratarak kültürü ayakta tutmaya çalıştığı anlatılmıştır. Metinde Japonya'dan “Büyük Fener”, Meksika'dan “Fasulyeleri Yakala”, Brezilya'dan “Horozların Dövüşü” oyunları tarif edilmiştir (8F, s. 174).

Metinlerde şu oyuncaklara rastlanır⁴: üç tekerlekli bir tahta bisiklet (7M, s. 106); plastik gemi, oyuncak ayı (5K, s. 162); oyuncak bebek, bakır oyuncaklar (6M, s. 88); salıncak (5K, s. 182); tahta at, kurşun askerler (6M, s. 70); atlıkarınca, dönme dolap (6A, s. 101); eski paçavraları toplayarak düre büke yusuvarlak edip iplerle sararak yapılan top (7M, s. 208); salıncak, kaydırak, tahterevallı, parkta dönen oyuncaklar (8M, s. 96); üfleyince içinde kuş sesleri çıkartan topraktan yapılma oyuncak (8F, s. 189).

Halk Eğlenceleri, Sporlar: Halk eğlenceleri kapsamında⁵ “köyün delikanlılarının eğlencesi” olarak nitelendirilen keklik yakalamak “Arılar ve Keklikler” dinleme izleme metninde yer almıştır (6M, s. 124). Köylerde imece bitiminde yenen yemeklerden sonra yapılan davullu zurnalı halk eğlenceleri örnek olarak İmece metninde detaylıca anlatılmıştır. Bu eğlencede erkeklerin türlü kılıklara girip oynadığı önce kirpi, sonra ayı, sonra sansar, tilki, çakal olduğu her girdiği donda o hayvanın huyunu (tilkide kurnaz, çakalda hırsız) aldığı ve milletin gülmekten kırıldığı bir halk eğlencesinin tasvirinin yapıldığını görüyoruz (8M, s. 280).

İncelenen ders kitaplarında geleneksel sporlardan güreşe ağırlık verilmiş. Oysaki Türk kültürü cirit, binicilik, okçuluk, matrak gibi oyun ve spor çeşitlerine sahiptir. Ancak metinlerin çoğunda güreşten bahsedilmesi Türk sporunu yetersiz ve eksik göstermektedir. Geleneksel Türk sporları ile ilgili bağımsız metinlere baktığımızda “Yaşar Doğu” dinleme metnine rastlarız (7D, s. 61). Diğer bir metin ise “Acemi Güreşçi” başlığını taşıyan Hacivat ve Karagöz metnidir ve

⁴ Oyuncaklarla ilgili örnekler bağlam içinde değinmenin çalışmanın hacmini arttıracacağı düşüncesiyle sadece adları verilmiştir.

⁵ Halk eğlencelerinin bazılarını diğer başlıklarda değerlendirdiğimiz için (düğün, halk tiyatrosu, bayram etkinlikleri vb.) burada bunların dışında kalan geleneksel eğlencelere yer verilmiştir.

burada da güreş ve güreş sporuna dair terimler yer almaktadır (7D, s. 182). “Güreş” adlı şiirde ise *Altta kaldım diye erinme / Üste çıktım diye sevinme* gibi güreşe dair kalıp ifadeleri ile güreşçiler ve güreş meydanı hakkında bilgilere yer verildiği görülür (8F, s. 204). Etkinliklerde çeşitli yollarla güreşe ve ata sporlarımıza değinilmiştir. “Şiir Şiir Türkiye” adlı kısa filmi izledikten sonra burada geleneksel sporlarımızdan hangisinin verildiği sorulmuştur (6M, s. 158). Metne hazırlık çalışmalarında öğrencilerden millî sporcularımızın hayatıyla ilgili bir araştırma yapmaları ve ata sporlarımızdan bildiklerini listeleyip televizyondan ya da internetten bir güreş müsabakası izlemeleri istenmiştir (7D, s. 61). Yine ata sporlarımıza öğrencilerin dikkatlerini çekmek adına yazma çalışmalarında öğrencilerden seçtikleri bir ata sporunu tanıtan bilgilendirici bir yazı (7D, s. 65) ve güreş konulu bir hikâye yazmaları istenmiştir (8F, s. 209). “Halk Eğlenceleri ve Sporları” başlığı altında metinlerin oldukça yetersiz olduğu görülür. Çeşitlilik artırılabilir; daha fazla bağımsız metne yer verilebilir.

Adlar: Adlar konusunda metinlere baktığımızda⁶ “Kız Kulesi, Sultaniye, Beş-balı, Ergenekon, Anadolu” adlarının verildiğini görmekteyiz. Kız Kulesi adının nereden geldiğini anlatan bir efsane olan “Kız Kulesi” dinleme izleme metni (8M, s. 200), “Sultaniye” diye bir yerin adının verilmiş öyküsünün anlatıldığı “Anadolu’da Tuzun da Bir Sözü Var” metni (8F, s. 43), Uygurların göç ederken durup yerleştikleri yerde beş mahalle kurup yerleştikleri yere Beş-balı adını koymalarını anlatan “Göç Destanı” metni (6A, s. 113; 8M, s. 179) ve Akdağ, Beydağ, Çanakyaran, Deliktaş, Yanartaş, Kızılcadağ isimlerinin saf Türk isimleri olduğu ifadelerinin yer aldığı “Bizim Akdeniz” serbest okuma metnini görürüz (6A, s. 136). Bununla birlikte tema değerlendirme sorularında yer alan “Anadolu” metninde bu topraklara Anadolu adının nasıl verildiği (6M, s. 162), “Erenler Pınarı” metninde buranın isim alış öyküsünün anlatımlarına rastlanmıştır (6A, s. 139). Bunlarla ilgili olarak bu isimlerin nasıl konulduğu soruları öğrencilere yöneltilerek konu pekiştirilmeye çalışılmıştır (6A, s. 113; 8F, s. 106). Hazırlık sorularında yörelerindeki yer adları ile ilgili efsaneleri araştırmaları ve (8M, s. 199) sonuçlarını arkadaşları ile paylaşmaları istenerek de farklı bilgilere ulaşmaları sağlanmıştır.

5. Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonucunda, Türk kültürünün gelecek nesillere aktarılması adına birçok edebî tür içerisinde kültürel ve tarihî unsura yer verildiği bulgusuna ulaşılmış ve bunlar örneklendirilmiştir.

Elde edilen bulgular ayrıntılı değerlendirildiğinde incelenen ders kitaplarında “Yerleşim Türleri” kategorisinde köy, kasaba ve büyük şehirlerin yer aldığı, köy ve büyük şehirlerin karşılaştırıldığı ve köye duyulan özlemin konu edildiği söylenebilir. “Halk Mimarisi” kategorisinde geleneksel Türk mimarisini anlatan bağımsız bir metin bulunmasa da metinlerde buna ilişkin anımsatmalar mevcuttur. Halkın yaşam şeklini yansıtan bu kültürel birikimlerin gelecek nesillere aktarılmasında müstakil bir metinle geleneksel mimarinin ele alınmamış olması bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. “Aydınlatma ve Isınma” maddesinde geleneksel aydınlatma araçlarına dair sadece bir metin belirlenmiştir. Metinlerde ısı elde etme kategorisine ait bir kavram veya nesne ifadesine rastlanmamıştır. “Taşıma ve Taşıma Teknikleri” penceresinden değerlendirildiğinde ders kitaplarının bu konuda çeşitlilik ve zenginliğe, genel itibarıyla taşıma

⁶ Çalışmamızın hacmini genişletmemek adına metinlerde geçen adlara yer verilmemiştir. Yalnızca yer adlarının verilmesine dair metinlerden örnekler alınmıştır. Çünkü bunların verilmiş öyküsü bu metinlerde yer aldığı için öğrencilerde konu ile ilgili farkındalık oluşturmak açısından önemlidir.

tekniklerinin geleneksel yönünün daha ön planda olduğunu örneklerle yer verdiğini söylemek mümkündür.

“Ekonomi Türleri”ne dair bulgularda hayvancılık ve tarıma dair kavramlar sıklıkla yer almıştır. Buna paralel olarak “Halk Ekonomisi”ne dair metinlerin sayısının yeterli olduğu görülür. Yeme içme kültürünü kapsayan “Beslenme-Mutfak ve Kiler” kategorisinde millî yiyecek ve içeceklerden hem metinlerde hem de etkinliklerde bahsedilmiş; öğrencilere konuyla ilgili farkındalık kazandırılmaya çalışılmıştır. Millî içeceklerimizden çay ve kahve ile ilgili müstakil metinler yerel almıştır. Misafire ikram ve usulleri, sofraya düzeni, mutfak araç gereçleri, besin üretimi ve hazırlanması, törensel ve özel gün yiyecekleri, ülkemizde yetişen besinler metinlerde geniş kapsamda yer almıştır.

Geleneksel “Ölçme-Tartma-Hesaplama Birimleri” açısından bir iki zaman ve mesafe kavramı dışında kitaplarda konunun bahsi geçmemiştir. Kültürel belleğin bir diğer önemli unsuru olan “Halk Sanat ve Zanaatları”nın Türkçe ders kitaplarında sıkça yer aldığı savunulabilir. Oya yapımı, halı-kilim dokumacılığı ve ebru gibi belli sanat ve zanaatları diğerlerine oranla sıkça tekrar edilmiştir. Türk kültürünün zengin bir sanat ve zanaat çeşitliliğine sahip olduğu göz önüne alındığında kitaplarda bu çeşitliliğin yeterli olmadığı ifade edilebilir. Metinlerde giyim kuşama dair elde edilen veriler günümüz koşullarında oluşturulmuş giysiler olmayıp insanların kendi imkânlarıyla dokuduğu, biçip diktığı geleneksel giysilerdir. Bu konuda müstakil metin kitaplarda yer almamıştır ancak metin içi göndermelerde giyim kuşama dair meslek gruplarının giysileri, özel günlerde veya günlük hayatta giyilen iç ve dış giyime ait geleneksel giysiler metin içlerinde yer almıştır. Halkın günlük ihtiyaçlarından doğarak deneyim yoluyla elde edilmiş bilgi birikimlerinin toplamı sayılabilecek “Halk Bilgisi” kategorisi içeriği bakımından hacimlidir. Türkçe ders kitaplarına -bu hacimle orantılı olarak- konuya gereken önem ve özenin yansıtılması gerekmektedir. Halk hekimliği ve halk takvimi dışında diğer alt başlıklara örnek görülmemektedir. “Halk İnançları, Töreler, Âdetler, Gelenek, Görenekler” konusunda metinlerde çeşitli ritüel ve gelenekler, eski terbiye anlayışı ile ilgili örneklerle gelenek, görenek ve halk inanışlarıyla ilgili farkındalık oluşturulmak istenmiştir. Fakat nicelik bakımından metinlerin yeterli olmadığını bunların etkinliklerle desteklendiği söylenebilir.

Geçiş dönemlerinin konu edildiği herhangi bir metin bulunmamaktadır. Bu kategori muhtevasına metin içi göndermelerle dolaylı olarak temas edilmiştir. Bu bağlamda Türk kültürü içerisinde “Geçiş Dönemleri” ile ilgili kavramlar Türkçe ders kitaplarında yetersizdir. “Dernekler, Kuruluşlar; Dayanışma ve Yardımlaşma” kapsamında kitaplarda imece, vakıflar, toplumsal dayanışma ve yardımlaşma örnekleri yer almıştır. Bu kategoride değerlendirilen ve günümüzde giderek unutulmuş ancak Türk kültürü içerisinde önemli bir yeri olan komşuluk ilişkilerine dair yalnızca bir metin içi göndermeye rastlanmıştır. Bu önemli konunun unutulmaması ve gelecek nesillere aktarılması adına Türkçe ders kitaplarında konuya özen gösterilmesi yerinde olacaktır. Ders kitaplarında “Bayramlar, Karşılımlar ve Uğurlamalar” kategorisinde Nevruz, Hıdırellez, bayram yeri, tahta oturma şölenlerinden bahsedilmiştir. Türk kültüründe yer alan diğer özel kutlama günlerine ve festivallere yer verilmemesi bir noksanlık olarak düşünülebilir. “Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar” kategorisinde fal, nazar, tılsım, uğurlu ve uğursuz sayılan nesne ve kavramlara metin içlerinde değinilmiştir.

Türkçe ders kitaplarının temel aracı olan metinler içerisinde Halk Edebiyatı’na ait türlerin hem metinlerde hem etkinliklerde geniş bir yelpazede ele alınmış olması dikkate değerdir. Bu türlerden incelenen kitaplarda destan, masal, efsane, halk şiiri, halk hikâyeleri, halk türküleri,

fıkra, atasözü ve deyimler, tekerlemeler, mâniler metinlerde yer alırken bilmece ilahi, alkış, kargış ve ağıtların yer almadığı görülmüştür. Mâni, ninni ve tekerlemelere dair müstakil metin saptanmamıştır. Özellikle dil gelişimi açısından önemli bir tür olan tekerlemelere daha fazla yer verilmemesi bir eksilik olarak değerlendirilebilir. Fıkra türünün Nasrettin Hoca ile özdeşleştiği görülür. Benzer şekilde Âşık Veysel'e dair pek çok bulgunun yer alması ona verilen değer bakımından sevindirici olmakla beraber yüzyılları kapsayan âşık şiiri geleneğine ait başka örneklerin yer almaması bu konuda kısır bir döngünün olduğunu göstermektedir. Halk edebiyatına dair türler diğer konulara göre daha geniş yer almakla beraber örneklerin belli türler ve isimlerde kümelenmesi, diğer tür ve kişilerin göz ardı edilmesi bir eksilik olarak değerlendirilebilir. "Halk Tiyatrosu"nda ise Karagöz'e sıkça yer verilmiş fakat diğer geleneksel tiyatro türlerine gönderme yapılmıştır. Türkçe ders kitaplarında halk danslarına yer verilse de konuyla ilgili bağımsız bir metin yoktur. Bu doğrultuda halk müziği ve müzik araçları, ilgili konularda metin olmasına rağmen çeşitlilikleri bakımından yeteri kadar işlenmemiştir.

Ortaokul öğrencilerini en fazla ilgilendirecek, onların dikkatlerini en çok çekebilecek kategorilerden biri olan "Çocuk Oyunları ve Oyuncakları" ile ilgili unsurlara metinlerde de etkinliklerde de rastlanmakta olup oyun kavramı ve çeşitlerine dair etkinliklerde ve hazırlık çalışmalarında metinlerden daha fazla veriye ulaşılmaktadır. "Halk Eğlenceleri, Sporlar" maddesi altındaki metinlerin oldukça yetersiz olduğu ifade edilebilir. Geleneksel Türk sporlarından güreşe ağırlık verilmiş olup diğerlerinin yer almamasının geleneksel Türk sporlarını yetersiz ve eksik gösterdiği söylenebilir. Türk kültürünün eğlence bakımından zengin kaynaklara sahip olduğu düşünüldüğünde nicelik ve nitelik olarak metinlerin çeşitlendirilmesi uygun olacaktır. Tasnifin son maddesi olan "Adlar" kapsamında Türk kültürüne ait olan özellikle yer adları alt başlığının daha verimli kullanıldığı söylenebilir. Diğer alt başlıklarda aynı durum söz konusu değildir. Türkçe ders kitaplarının misyonu bağlamında tüm bu kategoriler yeniden ele alınıp çeşitlendirilmeli ve zenginleştirilmelidir.

Kaynaklar

- Alangu, T. (2020). *Türkiye folkloru el kitabı*, (haz. İsmail Görkem). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Artun, E. (2010). *Türk halk bilimi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Boratav, P. N. (2013). *100 soruda Türk folkloru*. Ankara: BilgeSu Yayınları.
- Ceran, D. ve Yıldız, D. (2021). 6. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında somut olmayan kültürel miras unsurları. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (51), 321-337.
- Çobanoğlu, Ö. (2008). *Halk bilimi kuramları ve araştırma yöntemleri tarihine giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Elçin, Ş. (1997) *Halk edebiyatı araştırmaları II*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Eker, Ö. G. (2013). Gelenekten geleceğe halk edebiyatı. *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları, 393-410.
- Ergin, M. (2011). *Dede Korkut kitabı*. Ankara: TDK Yayınları.
- Günay, U. (1992). Cumhuriyet terkibi ve Barış Manço. *Millî Folklor*, 13(3).
- Miles, B. M. ve Huberman, A. M. (2016). *Nitel veri analizi: genişletilmiş kaynak kitap*. (ed. S. Akbaba ve A. Ersoy). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Oğuz, Ö. M. (2009). *Somut olmayan kültürel miras nedir?* Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

- Okur, A. (2013). Millî kültür ve folklorun Türkçe ders kitapları aracılığıyla aktarımı. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 877-902.
- Örnek, S. V. (1998). Eğitim ve öğretimde halkbilim. *Folklor / Edebiyat*, 16, 9-11.
- Örnek, S. V. (2014). *Türk halk bilimi*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Sağır, M. (1991). Folklor ve okullu eğitim. *Millî Folklor, Bahar*, (9), 38-39.
- Sığrı, Ü. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Beta Yayıncılık.
- Yardımcı, M. (2012). Halk bilimi. *Millî Folklor Dergisi, Türkoloji Araştırmaları Merkezi*. https://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/mehmet_yardimci_halkbilimi.pdf
- Yılar, Ö. (2021). *Halk bilimi ve eğitim*. Ankara: Pegem.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

İncelenen Ders Kitapları

- Erdal N. (2021). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 7 ders kitabı*. Ankara: Dörtel Yayıncılık.
- Ertürk, N., Keleş S. ve Külünk D. (2021). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 6. sınıf ders kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Eselioğlu, H., Set S. ve Yücel. A. (2021). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 8. sınıf ders kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Kır, T., Kırman, E. ve Yağız S. (2021). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 7. sınıf ders kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Saygı, S. (2023). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 8. sınıf ders kitabı*. Ankara: Ferman Yayıncılık.
- Sevim, B. (2023). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. sınıf Türkçe ders kitabı*, Ankara: Koza Yayınları.
- Yavuz, D. ve Kahraman, G. (2023). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu 6. sınıf Türkçe ders kitabı*, Ankara: Anka Yayınevi.

Extended Abstract

The disciplines, including folklore, literature, ethnology, anthropology, sociology, and medicine, feed off each other and depend on one another to develop and elucidate their dark spots. Among all these, the transferable roles of education and training have a great place and significance. Sustaining folkloric elements and passing them to youthful minds that will construe and carry them into the future will only be possible through education. Hence, it is necessary to reinforce and make the naturally existing bond functional between folklore and education / training. Education will be the only means of perpetuating social memory for future eras.

As individuals grow, they must be correspondingly aware of the society in which they live. Achieving such a consciousness entails educating individuals about the elements that build society, their scope, and their interrelationships. Thus, the Turkish course is one of the most suited means for this objective. In addition to teaching the native language, the content of the Turkish lesson should aim to impart Turkish culture to students with its diverse and rich aspects. In this sense, the design of coursebooks is particularly critical.

This study aimed to identify the folklore elements emphasized by the texts and activities in Turkish coursebooks. The study was qualitative and based on document analysis. Its scope involved Turkish coursebooks taught in the 5th, 6th, 7th, and 8th grades of secondary schools affiliated with the Ministry of National Education in the 2023-2024 academic year. Before collecting the study data, researchers generated a form using the items and subheadings related to the folklore study of Sedat Veyis Örnek (2014, pp. 24-27). They utilized this form to analyze the texts and activities in the textbooks, identifying folklore elements

and listing them in a table format. They subsequently compared the independently processed data. This comparison checked and ensured whether there were any overlooked issues or elements. Besides, the researchers sought expert opinions about integrating any uncertain issue or element in folklore. Miles and Huberman's (2016) reliability formula identified the coding compliance of the study as 89%. Finally, the researchers removed page numbers associated with findings from the table, harmonized the findings with the coding, and finalized the table.

The data were analyzed using the descriptive analysis technique. This technique entails summarizing and interpreting the collected data based on predetermined themes. The study followed four steps while performing the descriptive analysis. The first step involved the folklore-related literature review and analysis of the relevant classification studies. Secondly, the data were organized and processed according to this thematic framework. For the out-of-category data, researchers made their final decisions based on further review by assessing how the literature mentioned this data. Thirdly, the findings compiled into a holistic table were described and explained under each subheading in the classification, supporting each explanation with quotations. The final step involved the interpretation and sense-making process of the study findings.

The study findings revealed that the reviewed coursebooks mentioned villages, towns, and metropolitans under the "Settlement Types" category, compared villages and metropolitans, and discussed the nostalgia for villages. Although there was no independent text referencing traditional Turkish architecture in the "Folk Architecture" category, there were reminders of this in the texts. Hence, it is possible to deem it a shortcoming that a separate text under traditional architecture did not address transferring these cultural accumulations that reflect public lifestyle to future generations. About the "Lighting and Heating" item, there was only one text about the traditional lighting instruments. Moreover, the text contained no concept or object expression regarding the heat-obtaining category. When evaluated from the perspective of "transportation and transportation techniques," it is viable to assert that the coursebooks maintained diversity and richness in this regard, and in general, the traditional aspect of transportation techniques was prevalent.

Agricultural and animal husbandry concepts—two of the "Economy Types"—were typically found in the reviewed texts. Simultaneously, the number of texts on "Classic Folk-Economy" was explicitly satisfactory. The "Nutrition-Kitchen and Pantry" category, which addressed eating and drinking culture, discussed national foods and beverages in texts and activities and aimed to raise students' awareness about the subject.

The coursebooks included no references to any content regarding the traditional "Measurement-Weight-Calculation Units," except for a few concepts on time and distance. However, it is possible to state that the Turkish coursebooks regularly covered "Folk Arts and Crafts"—another significant cultural memory element. They also cited some crafts and arts more often than others. Considering the cultural richness of Turkish culture in art history, it is reasonable to assert that there was insufficient diversity in the coursebooks on this subject. The clothing information mentioned in the texts were traditional dresses made by individuals using their self-resources for weaving, tailoring, and sewing rather than clothes made in the modern-day. The "Folklore" category, representing the accumulation of people's experimental knowledge, is voluminous in terms of its content. Hence, Turkish textbooks ought to reflect, proportionate to their volume, the appropriate relevance and attention to the subject. There were no examples of other subheadings other than folk medicine and folk calendar instances. The coursebooks appear to raise awareness about traditions, customs, and folk beliefs by exemplifying various rituals, traditions, and old-fashioned manners. However, one can argue that the texts' quantity was insufficient and thus supported by activities.

There was no text addressing the transitional periods. The content of this category has been discussed indirectly through in-text references. In this sense, the concepts related to "Transitional Periods" in Turkish culture were lacking in the coursebooks. Yet, they considerably mentioned Nevruz, Hıdırellez, festivals, and enthronement feasts in the "Festivals, Welcomes, and Farewells" category. However, the absence of other special celebration days and significant festivals in Turkish culture may be deemed an insufficiency. The "Folk Literature" was the most referenced category in texts and activities. It was also noteworthy that these texts, the primary aspects of Turkish textbooks, were addressed in a wide range. The "Folk Theatre" item that can be considered close to folk literature featured Karagöz regularly; however, there were solely in-text references to other traditional theatre genres. The coursebooks included folk dances, whereas they covered no stand-alone and independent text. In this sense, folk music and musical instruments have not been studied thoroughly about their diversity, despite the presence of texts on relevant topics. As one of the categories inspiring interests among secondary school students and attracting their

attention, numerous texts and activities also addressed elements related to “Children’s Games and Toys.” However, it would be reasonable to indicate that the texts under the “Folk Entertainment, Sports” item were insufficient. Given the richness of entertainment prospects available in Turkish culture, it would be ideal to diversify the quantity and quality of these texts. It is also possible to assert that the subheading of toponymy, which belongs to Turkish culture, is used more efficiently within the scope of the “Names” category. However, the same situation did not apply to other subheadings. As a result, all these categories should be reconsidered, diversified, and improved in the context of the mission of Turkish coursebooks.